

Dr. sc. Kristian Turkalj*

USAVRŠAVANJE PRAVOSUDNIH DUŽNOSNIKA U EUROPSKOM PRIVATNOM PRAVU

Autor polazi od teze da je potrebno osigurati jednaku i ispravnu primjenu propisa EU-a na području cijele Europske unije. U tekstu se fokusira na propise o pravosudnoj suradnji u građanskim stvarima kako bi time upozorio na ono što treba poduzeti kako bi se europski propisi općenito primjenjivali ispravno. U tom kontekstu kao ključno sredstvo predstavlja podizanje znanja sudaca i državnih odvjetnika o pravu EU-a. S ciljem podizanja razine poznavanja prava EU-a u pravosuđu prikazane su neke od najboljih komparativnih praksi koje se primjenjuju u državama članicama EU-a, a koje se lako mogu primijeniti u RH. Posebna pozornost posvećuje se načinu definiranja potreba za obukama u pravosuđu, definiranju programa obuka, selekciji predavača te evaluaciji provedenih aktivnosti.

Ključne riječi: pravosudna suradnja u građanskim stvarima; obuka pravosudnih dužnosnika; selekcija predavača; evaluacija provedenih obuka.

1. UVOD

Europska je unija, među ostalim, zamišljena kao područje slobode, sigurnosti i pravde. Unija svojim građanima nudi područje slobode, sigurnosti i pravde bez unutarnjih granica, na kojem je osigurano slobodno kretanje osoba zajedno s odgovarajućim mjerama u pogledu nadzora vanjskih granica, azila, useljavanja te sprečavanja i suzbijanja kriminala.¹ Nastojeći ostvariti navedeni cilj, Europska unija donosi brojne propise kojima se uređuju različiti odnosi važni za funkcioniranje EU-a kao područja slobode, sigurnosti i pravde. Donošenjem različitih propisa EU nastoji osigurati pravnu sigurnost za sve građane Europske unije, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, a posebice ne po osnovi državne pripadnosti.²

* Dr. sc. Kristian Turkalj, Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske (Ministry of Justice of the Republic of Croatia), redoviti član Akademije pravnih znanosti Hrvatske: kturkalj@pravosudje.hr.

¹ Vidi čl. 3., st. 2. Ugovora o Europskoj uniji u verziji iz Lisabona (Službeni list EU-a, C 202, 7. 6. 2016., 1; dalje u tekstu: Ugovor o EU-u).

² Članak 9. Ugovora o EU-u određuje da „u svim svojim aktivnostima Unija poštuje načelo jednakosti svojih građana kojima njezine institucije, tijela, uredi i agencije posvećuju jednaku pozornost. Svaki državljanin države članice građanin je Unije. Građanstvo Unije dodaje se nacionalnom državljanstvu i ne zamjenjuje ga.“ Osim toga, člankom 10. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Službeni list EU-a, C 202, 7. 6. 2016., 1, dalje u tekstu: UFEU, odnosno Ugovor o funkcioniranju EU-a) propisuje se: „... pri utvrđivanju i provedbi svojih politika i aktivnosti Unija je usmjerena borbi protiv diskriminacije na

Pravni okvir pravosudne suradnje u građanskim stvarima predstavlja samo jedan segment propisa kojima se izgrađuje EU kao područje slobode, sigurnosti i pravde. Naime, osim toga postoje brojna druga područja kojima se uređuje ovo područje europske politike. To su, primjerice, propisi nadzora i kontrole granica, zajedničke politike azila i migracija, vizne politike, kaznenog prava, policijske suradnje itd.³ No, pravni sustav EU-a ne čine samo propisi kojima se uređuje područje slobode, sigurnosti i pravde, već njega čine brojni drugi propisi kojima se uređuju brojne politike EU-a poput unutarnjeg tržišta, slobode kretanja roba, slobode kretanja osoba, usluga i kapitala, tržišno natjecanje, gospodarska i monetarna politika itd.⁴ Praktično, u svakom segmentu društvenih odnosa postoje propisi EU-a koji s većim ili manjim intenzitetom uređuju odnose u državama članicama EU-a, tako da pravosudna suradnja u građanskim stvarima predstavlja tek mali segment europskog pravnog poretka. Pritom se neki od propisa EU-a primjenjuju izravno, a neke je potrebno prenijeti u nacionalni pravni okvir država članica.

Ono što je zajedničko za sve propise EU-a, uključujući propise europskoga privatnog prava, potreba je da se osigura njihova ispravna i jednaka primjena na području cijele Europske unije. Premda presudnu ulogu u ostvarivanju tog cilja ima Sud EU-a svojim odlukama⁵, iznimno važnu, pa čak i presudnu ulogu imaju pravosudni sustavi država članica. Zutphen ističe kako su nacionalni suci ujedno i europski suci te da oni kao nacionalni suci moraju primjenjivati europsko pravo u predmetima u kojima sude.⁶ Na sucima država članica ključna je odgovornost za ispravnu primjenu europskih propisa, pri čemu ni uloga odvjetnika ni državnih odvjetnika nije zanemariva. Suci, odvjetnici i državni odvjetnici u svom svakodnevnom radu susreću se s propisima EU-a, uključujući i propise pravosudne suradnje u građanskim stvarima, a da toga možda uopće nisu ni svjesni. Mnoge odredbe pravosudne suradnje u građanskim stvarima integrirane su i prenesene u nacionalne propise tako da ih pravni praktičari ne razlikuju od ostalih nacionalnih propisa. Zbog takve situacije pravni

temelju spola, rase, etničkog podrijetla, religije ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije.“ Konačno, čl. 18. UFEU-a propisuje da je “unutar područja primjene Ugovora i, ne dovodeći u pitanje bilo koju njegovu posebnu odredbu, zabranjena svaka diskriminacija na temelju državljanstva.”

³ Vidi čl. 67. – 89. Glave V. Područje slobode, sigurnosti i pravde.

⁴ Sve politike EU-a u kojima EU ima pravo normirati odnose definirane su u Dijelu 3. Ugovora o funkcioniranju EU-a.

⁵ Zadaća Suda Europske unije osiguravanje je „poštovanja prava u tumačenju i primjeni“ Ugovora. U okviru te zadaće Sud Europske unije nadzire zakonitost akata institucija Europske unije, osigurava da države članice poštuju obveze koje proizlaze iz Ugovora i daje tumačenje prava Europske unije na zahtjev nacionalnih sudaca. Sud EU-a predstavlja sudbenu vlast Europske unije i u suradnji sa sudovima država članica osigurava jedinstvenu primjenu i tumačenje prava Unije. Vidi više o nadležnostima Suda EU-a glede osiguravanja primjene propisa EU-a na mrežnoj stranici Suda http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/hr/ (25.3.2017).

⁶ Zutphen, R. V. 2013. *The Eurinfra project, Workshop on Judicial Training Session I – Learning & Accessing EU LAW*. Compilation of Briefing Notes, 8. European Parliament. Brussels.

praktičari katkad nisu ni svjesni da je Sud EU-a svojim presudama dao tumačenje pojedinih odredaba europskog prava.

Republika Hrvatska relativno je nedavno pristupila Europskoj uniji te je razumljivo da je još uvijek u tijeku faza prilagodbe i upoznavanja pravnih praktičara (primjerice, sudaca i državnih odvjetnika) s novim propisima, institutima i procedurama u pravnom sustavu EU-a. Iskustva u drugim državama članicama pokazuju da suci i državni odvjetnici još uvijek na pravo EU-a gledaju kao na granu prava koja je namijenjena specijalistima, a ne njima. Oni također smatraju da njihova razina poznavanja prava EU-a nije dostatna te se stoga osjećaju nesigurno kad se u predmetima pojavljuju elementi prava EU-a.⁷ Nadalje, potrebno je napomenuti da se na razini Europske unije za ujednačavanje sudske prakse i osiguranje jedinstvene primjene prava na razini čitave Unije koristi institut koji je novost za hrvatske pravne praktičare. Riječ je o mogućnosti podnošenja zahtjeva za donošenje prethodne odluke Sudu Europske unije. Stoga, postoji očita potreba za podizanjem svijesti i znanja pravnih praktičara o propisima pravosudne suradnje u građanskim stvarima. U ostvarivanju navedene misije važnu ulogu trebala bi imati pravosudna akademija koja bi kvalitetnim programima obuka trebala odgovoriti na potrebe pravosuđa za ispravnom primjenom propisa EU-a. Osim toga, da bi aktivnosti pravosudne akademije ostvarile željene učinke, potrebno je osigurati ne samo jasno definiranje potreba za obukama i kvalitetne programe obuka nego i inovativne metode obuka, pravilnu selekciju trenera te sustavnu evaluaciju održanih aktivnosti.

2. PRAVOSUDNA SURADNJA U GRAĐANSKIM STVARIMA

Kao što je uvodno rečeno, propisi pravosudne suradnje u građanskim stvarima čine samo jedan mali segment europske pravne stečevine za koji važe ista pravila, ali i problemi vezani za primjenu propisa EU-a u državama članicama. Upravo stoga izabrano je područje pravosudne suradnje u građanskim stvarima kako bi se ilustriralo kako se može podići razina kvalitete primjene i tumačenja propisa EU-a. No, prije nego što se upustimo u glavni predmet ovog teksta, potrebno je ukratko predstaviti okvir pravosudne suradnje u građanskim stvarima. Sadržajno, pravosudna suradnja u građanskim stvarima na razini Unije obuhvaća više pravnih područja – uzajamno priznanje i izvršenje (sudskih) odluka, tzv. europske građanske postupke u građanskim i trgovačkim stvarima s prekograničnim elementom, kolizijske norme, odnosno propise o mjerodavnom pravu u stvarima s prekograničnim elementom, pravila o suradnji među državama u izvođenju dokaza i dostavi odluka i drugih pismena, pravila o učinkovitom pristupu pravosuđu u stvarima s prekograničnim

⁷ *Ibid.*

elementom (primjerice, besplatna pravna pomoć) i dr. (čl. 81., st. 2. Ugovora o funkcioniranju EU-a).⁸

Temelji regulatorne aktivnosti Unije u području građanskopravne suradnje postavljeni su još prvim Osnivačkim ugovorom iz 1957. Polazeći od ovlasti iz članka 220. Ugovora o Europskoj ekonomskoj zajednici, zemlje članice usuglasile su 1968. Konvenciju o uzajamnom priznanju trgovačkih društava te Konvenciju o nadležnosti i priznanju i ovrši sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima.^{9, 10} Osim toga, države članice potpisale su niz drugih ugovora od kojih valja istaknuti Rimsku konvenciju o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze zajedno s Protokolom o nadležnosti Europskog suda za njezino tumačenje.¹¹

Integracija na području građanskopravne suradnje dobiva novi zamah stupanjem na snagu Ugovora o Europskoj uniji u verziji iz Maastrichta (tzv. Maastrichtski ugovor) 1993. godine koji formira tzv. treći stup suradnje u poslovima pravosuđa.¹² Daljnji korak ostvaren je Ugovorom o Europskoj uniji u verziji iz Amsterdama (tzv. Amsterdamski ugovor) koji područje građanskopravne suradnje odvaja od politika trećeg stupa i uključuje ga u režim tzv. prvog stupa.¹³ U novom konceptu uloga je građanskopravne suradnje da osigura brži pristup pravosuđu za sve građane Unije te omogući kvalitetnije ostvarenje svih zajamčenih prava i sloboda. Posebice se to tiče odnosa s prekograničnom dimenzijom gdje postojanje različitih pravnih sustava država članica može značajno osujetiti potencijale koje pružaju temeljne slobode kretanja robe, ljudi i kapitala. Konačno, pozitivni pravni okvir za razvijanje europskog međunarodnog prava čini Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije u verziji iz Lisabona, usvojen 2007. godine.¹⁴

⁸ O pojedinim regulatornim područjima i pravnim instrumentima vidi dijelove ovog rada pod točkama 2.2. Područja regulatorne aktivnosti Unije i 2.3. Pregled pravnih instrumenata.

⁹ Člankom 220. Ugovora o osnivanju Europske ekonomske zajednice države članice obvezale su se da će se, ako je to nužno, uključiti u pregovore jedna s drugom kako bi osigurale koristi za svoje građane, među ostalim, pojednostavljenjem formalnosti kojima se uređuje recipročno priznavanje i izvršenje sudskih i arbitražnih odluka.

¹⁰ Međutim, samo je Konvencija o nadležnosti, priznanju i ovrši sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima (Službeni list EZ-a, L 299, 31. 12. 1972, 32) stupila na snagu zajedno s naknadnim Protokolom o njezinu tumačenju Europskog suda.

¹¹ Više o Rimskoj konvenciji o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze vidi: *Sajko* 2006., 717-736.

¹² Vidi Glavu VI. Ugovora o Europskoj uniji – Odredbe o suradnji na području pravosuđa i unutarnjih poslova. Ugovor o Europskoj uniji potpisan je 7. veljače 1992. u Maastrichtu. Izvorni tekst Ugovora vidi u: Službeni list EZ-a, C 191, vol. 35, 1992, 1-180. Vidi također *Monar* 2012, 717-734.

¹³ Vidi Ugovor o Europskoj uniji, Službeni list EZ-a, C 340, 10. 11. 1997., 1-144.

¹⁴ Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije u verziji iz Lisabona (tzv. Lisabonski ugovor, vidi bilješku br. 2. i 3.) omogućuje dalji proces komunitarizacije europskoga međunarodnog privatnog prava. Za analizu relevantnih odredaba Ugovora iz Lisabona vidi više *Bouček* 2008, 83-92.

2.1. Pravni i institucionalni okvir

Pravno i institucionalno okruženje građanskopravne suradnje temelji se na primjeni redovnog zakonodavnog postupka, odnosno zajedničkog odlučivanja Vijeća i Europskog parlamenta u donošenju akata Unije. Jedina iznimka odnosi se na uređivanje pitanja obiteljskog prava gdje je još uvijek glavni kreator odluka Vijeće uz vrlo ograničenu ulogu Europskog parlamenta (postoji samo obveza konzultiranja).¹⁵ Pravo predlaganja akata pripada isključivo Europskoj komisiji. U odnosu na djelovanje Suda EU-a u području građanskopravne suradnje, Ugovorom o funkcioniranju EU-a u potpunosti je afirmirana njegova nadležnost. Drugim riječima, uklonjena su ograničenja koja su se odnosila na pojedine postupke u nadležnosti Europskog suda poput mogućnosti iniciranja postupka po zahtjevu za donošenje prethodne odluke isključivo od sudova protiv čijih odluka nema pravnog lijeka. Pravni instrumenti kojima se institucije Unije služe pri ostvarivanju zakonodavne funkcije klasični su za nekadašnji prvi stup, što znači da je otvorena mogućnost korištenja uredba, direktiva i odluka za ostvarivanje regulatornih ciljeva u ovom području. Glavni pravni instrument u procesu razvitka pravosudne suradnje u građanskim stvarima uredba je kojom se unificiraju pojedina područja poput europskoga međunarodnog privatnog prava. Uredbe kao obvezujući pravni izvori koje sudovi država članica EU-a izravno primjenjuju, reguliraju mnoga pitanja međunarodnog građanskog procesnog prava, kao i sve veći broj privatnopravnih situacija koje se određuju odredbama o mjerodavnom pravu.¹⁶

2.2. Područja regulatorne aktivnosti Unije

Ugovorom o funkcioniranju EU-a kao temelj pravosudne suradnje u građanskopravnim odnosima s prekograničnim elementom određena je primjena načela uzajamnog priznanja presuda i odluka.¹⁷ To načelo ostvaruje se kontinuiranim definiranjem zajedničkih pravila koja reguliraju nadležnost u građanskim i trgovačkim stvarima te uklanjaju prepreke za priznanje i ovrhu sudskih odluka među državama čla-

¹⁵ Članak 81., st. 3. UFEU-a propisuje da "neovisno o stavku 2. Vijeće, odlučujući u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom, utvrđuje mjere koje se odnose na obiteljsko pravo s prekograničnim implikacijama. Vijeće odlučuje jednoglasno nakon savjetovanja s Europskim parlamentom. Vijeće, na prijedlog Komisije, može donijeti odluku kojom se utvrđuju oni aspekti obiteljskog prava s prekograničnim implikacijama koji mogu biti predmetom akata donesenih u redovnom zakonodavnom postupku. Vijeće odlučuje jednoglasno nakon savjetovanja s Europskim parlamentom. O prijedlogu iz drugog podstavka obavješćuje se nacionalne parlamente. Ako se nacionalni parlament u roku od šest mjeseci od dana takve obavijesti usprotivi, odluka se ne donosi. Ako protivljenje izostane, Vijeće može donijeti odluku. Vidi čl. 81., st. 3. UFEU-a, OJ C 202, vol. 59, 2016., 76.

¹⁶ Više o tome vidi *Bouček; Pilić* 2010, 52-61.

¹⁷ Vidi čl. 81., st. 1. UFEU-a, OJ C 202, vol 59, 2016., 76.

nicama. Implementacija tog projekta zamišljena je u više faza kako bi se u konačnici postigla razina suradnje u kojoj će se presude među državama članicama priznavati i izvršavati bez ikakvih formalnosti. Važno je naglasiti da je zakonodavno djelovanje Unije u području građanskopravne suradnje usko vezano za postojanje prekogranične dimenzije građanskih, odnosno trgovačkih odnosa. Tim se ujedno postavljaju i granice ovlasti institucija Unije u izvršavanju Ugovorom dodijeljenih funkcija.

Polazeći od odredbi Ugovora o funkcioniranju EU-a, možemo razlikovati dva područja regulatorne aktivnosti Unije, pri čemu je glavni kriterij razlikovanja primjena odgovarajućeg postupka za usvajanje pravnih instrumenata.

Prvu cjelinu čine regulatorna područja u kojima Europski parlament i Vijeće, djelujući sukladno redovnom zakonodavnom postupku, usvajaju klasične zakonodavne instrumente Unije (uredbe, direktive i odluke). Uz poštovanje odgovarajućih pravila, institucije Unije donose mjere, osobito kad je to potrebno za ispravno funkcioniranje unutarnjeg tržišta, a čiji je cilj osigurati:

- uzajamno priznavanje i izvršenje presuda i odluka u izvansudskim predmetima među državama članicama¹⁸
- prekograničnu dostavu sudskih i izvansudskih isprava
- usklađenost pravila država članica koja se primjenjuju na sukob zakona i sporove o nadležnosti
- suradnju u izvođenju dokaza
- učinkovit pristup pravosuđu
- uklanjanje prepreka za nesmetano odvijanje građanskih postupaka, a ako je to potrebno, i promicanjem usklađenosti propisa o građanskom postupku koji se primjenjuju u državama članicama
- razvoj alternativnih metoda rješavanja sporova
- potporu za izobrazbu sudaca i sudskog osoblja.

¹⁸ Možda bi radi razlikovanja trebalo umjesto izraza „ovrha“ presuda i odluka koristiti izraz „izvršenje“, i to zbog dvaju razloga: 1.) u Službenom listu EU-a kao službeni naziv relevantnih propisa EU-a na hrvatskom jeziku koristi se izraz „izvršenje“, a ne „ovrha“; stoga je, ipak, pravilnije koristiti izraz „izvršenje“; 2.) izraz „ovrha“ mogao bi sugerirati kod praktičara da vjerovnik koji raspolaže odlukom iz jedne države članice može odmah zatražiti ovrhu u drugoj državi članici, međutim, kod pojedinih pravnih instrumenata (npr. Uredba (EZ-a) br. 44/2001 od 22. 12. 2000.) potrebno je najprije u toj drugoj državi članici ishoditi „deklaraciju izvršnosti“ i tek nakon toga se može odrediti ovrha; drugim riječima, potrebno je donijeti dvije odluke, pri čemu je prva odluka kojom se „odobrava“ izvršenje odluke iz druge države članice i nakon toga odluka kojom se određuje ovrha. Takav sustav „izvršenja“ koji je, primjerice, prisutan kod Uredbe Bruxelles I unaprijeđen je u Uredbi Bruxelles I bis (npr. Uredba (EU) br. 1215/2012 od 12. 12. 2012.) tako da više nije potrebno ishoditi „deklaraciju izvršnosti“ dok u pojedinim „europskim“ postupcima (npr. Uredba (EZ) br. 861/2007 od 11. 6. 2007.) prethodna „deklaracija izvršnosti“ odluke uopće nije potrebna.

Ovdje je važno naglasiti da institucije Unije prilikom ostvarivanja svoje zakonodavne funkcije u području pravosudne suradnje u građanskim stvarima moraju poštovati i kriterije postavljene Ugovorom o funkcioniranju EU-a kao pretpostavke za korištenje zakonodavnih ovlasti. U tom smislu treba tumačiti izraze kao, primjerice, izraz „ako je to potrebno za ispravno funkcioniranje unutarnjeg tržišta“ koji koristi odredba čl. 81., st. 2. Ugovora o funkcioniranju EU-a, što znači da se zakonodavna ovlast nadležnih institucija EU-a može ostvarivati tek nakon odgovarajuće analize i ocjene da je donošenje pojedinog akta (primjerice, uredbe) potrebno za ispravno funkcioniranje unutarnjeg tržišta.

Drugu cjelinu čine pitanja obiteljskog prava s prekograničnom dimenzijom u odnosu na koje Ugovor o funkcioniranju EU-a zahtijeva primjenu posebnog zakonodavnog postupka u kojem dominira uloga Vijeća.¹⁹ Očito je da usklađivanje zakonodavstva na ovom području države članice nisu željele u potpunosti prebaciti na razinu Unije. Ovdje je pravilo da Vijeće donosi odgovarajuće mjere (uredbe, direktive, odluke) po načelu jednoglasnosti uz obvezu da se konzultira s Parlamentom. S druge strane, Ugovor o funkcioniranju EU-a dopušta mogućnost, uz ispunjenje zahtjevnih pretpostavaka, da se i to područje regulacije podvrgne redovnom zakonodavnom postupku. Vijeće može, na prijedlog Komisije, jednoglasno donijeti odluku kojom se utvrđuju oni aspekti obiteljskog prava s prekograničnim obilježjima koji mogu biti predmet akata donesenih u redovnom zakonodavnom postupku. Vijeće takvu odluku donosi nakon savjetovanja s Europskim parlamentom. Prijedlog odluke Vijeća prosljeđuje se nacionalnim parlamentima. Ako se nacionalni parlament usprotivi u roku od šest mjeseci od datuma takve notifikacije, odluka se ne donosi. Ako protivljenje izostane, Vijeće može donijeti odluku.

2.3. Pregled pravnih instrumenata

2.3.1. Uzajamno priznanje i izvršavanje presuda

Jedan od prioriteta Unije u području građanskopravne suradnje odnosi se na uspostavu funkcionirajućeg sustava međusobnog priznanja i izvršenje odluka među državama članicama. Kontinuirana izgradnja i unapređenje ovog sustava promatra se kao nužna pretpostavka za kvalitetno ostvarivanje niza drugih prava i sloboda zajamčenih pravnim poretom Unije. Naglasak je na odnosima s prekograničnom dimenzijom kod kojih različitost nacionalnih pravnih sustava može znatno utjecati na učinkovito ostvarivanje sloboda i prava afirmiranih u okvirima ekonomske inte-

¹⁹ V. *supra* bilj. 10. Za pitanja obiteljskog prava važna je i Uredba Rim III koja se odnosi na mjerodavno pravo za rastavu i razvod braka koja nije obvezatna za sve države članice jer je prihvaćena u postupku pojačane suradnje. Više o tome vidi *Tomljenović.; Kunda*, 2014, 207-247. Također vidi *Europsko obiteljsko pravo*. 2013. Ur. Korać Graovac, A.; Majstorović, I. Narodne novine. Zagreb, 1-338.

gracije (primjerice, imovinska pitanja u slučaju razvoda braka državljana različitih država članica, učinkovita i žurna naplata potraživanja među trgovačkim subjektima sa sjedištima u različitim zemljama članicama).

Osnovni je cilj uspostaviti zajedničke standarde glede nadležnosti za postupanje te pretpostavaka za uzajamno priznanje i izvršenje sudskih odluka u nizu odnosa građanskog i trgovačkog prava s prekograničnim elementom. Ostvarivanje ovog projekta zamišljeno je u više faza koje imaju cilj daljnje uklanjanje formalnosti za međusobno priznanje i izvršenje odluka (primjerice, potreba pribavljanje deklaracije izvršnosti, broj i sadržaj razloga zbog kojih se može osporavati priznanje, odnosno izvršenje odluke donesene u drugoj državi članici EU-a).²⁰ Svakako da je ovdje cilj svesti razinu potrebnih formalnosti na najmanju moguću mjeru.

Ujednačena pravila glede nadležnosti, priznanja i izvršenja sudskih odluka te europskih građanskih postupaka uspostavljena su u nizu područja, pri čemu valja istaknuti relevantne pravne izvore EU-a za:

- građanske i trgovačke predmete usvajanjem Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima²¹ te Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačeno)²²
- bračne predmete i pitanja roditeljske odgovornosti usvajanjem Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000²³
- uzdržavanje usvajanjem Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka i suradnji u stvarima koje se odnose na obveza uzdržavanja²⁴
- sporazume koji su rezultat postupka mirenja usvajanjem Direktive 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. o nekim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima²⁵
- nalog za izvršenje nesporne tražbine usvajanjem Uredbe (EZ) br. 805/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o uvođenju europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine²⁶

²⁰ Vidi više o komunitarizaciji međunarodnoga privatnog prava te razlozima za odbijanje priznanja i ovrhe sudskih odluka *Sikirić* 2010, 45-100.

²¹ Službeni list EZ-a, L 12, 16. 1. 2001., 1.

²² Službeni list EU-a, L 351, 20. 12. 2012., 1.

²³ Službeni list EU-a, L 338, 23. 12. 2003., 1.

²⁴ Službeni list EU-a, L 7, 10. 1. 2009., 1.

²⁵ Službeni list EU-a, L 136, 24. 5. 2008., 3.

²⁶ Službeni list EU-a, L 143, 30. 4. 2004., 15.

- platne nagode usvajanjem Uredbe (EZ) br. 1896/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o uvođenju postupka za europski platni nalog²⁷, izmijenjene Uredbom (EU) 2015/2421 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2015. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007 o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti i Uredbe (EZ) br. 1896/2006 o uvođenju postupka za europski platni nalog²⁸
- sporove male vrijednosti usvajanjem Uredbe (EZ) br. 861/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. lipnja 2007. o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti²⁹, izmijenjene Uredbom (EU) 2015/2421 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2015. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 861/2007 o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti i Uredbe (EZ) br. 1896/2006 o uvođenju postupka za europski platni nalog³⁰
- europski nalog za blokadu računa usvajanjem Uredbe (EU) br. 655/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o uspostavi postupka za europski nalog za blokadu računa kako bi se pojednostavila prekogranična naplata duga u građanskim i trgovačkim stvarima³¹
- stečaj usvajanjem Uredbe (EZ) br. 1346/2000 od 29. svibnja 2000. o stečajnom postupku³² te Uredbe (EU) br. 2015/848 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2015. o postupku u slučaju nesolventnosti (preinačena)³³
- nasljedno pravo usvajanjem Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju odluka i prihvaćanju i izvršenju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju.³⁴

Poseban iskorak na razini Unije predstavljaju tzv. europski građanski postupci (primjerice, europski postupak za sporove male vrijednosti) kao alternative relevantnim nacionalnim postupcima u građanskim i trgovačkim stvarima s prekograničnim elementom. Osnovne karakteristike tih postupaka kratki su rokovi za postupanje po podnescima stranaka i donošenje odluke, odnosno presude, u načelu pismeni postupak, postupanje na temelju obrazaca te minimum formalnosti za priznanje i izvršenje (ovrhu) odluke u drugoj državi članici. Namjera je europskog zakonodavca da pruži odgovarajuću brzinu postupanja u postupcima pravne zaštite za sudionike

²⁷ Službeni list EU-a, L 399, 30. 12. 2006., 1.

²⁸ Službeni list EU-a, L 341, 24. 12. 2015., 341.

²⁹ Službeni list EU-a, L 199, 31. 7. 2007., 1.

³⁰ Službeni list EU-a, L 341, 24. 12. 2015., 341.

³¹ Službeni list EU-a, L 189, 27. 6. 2014., 59.

³² Službeni list EZ-a, L 160, 30. 6. 2000., 1.

³³ Službeni list EU-a, L 141, 5. 6. 2015., 19. Vidi više o načinu uređivanja insolventijskih postupaka na razini EU-a u: *Garašić*, 2005, 257-305.

³⁴ Službeni list EU-a, L 201, 27. 7. 2012., 107.

građanskih i trgovačkih odnosa s prekograničnim elementom. Potrebno je naglasiti da Unija ovim instrumentima ne ujednačava niti isključuje nacionalna pravila procesnog prava. Takozvani europski građanski postupci u stvarima s prekograničnim elementom predstavljaju alternativu relevantnom domaćem postupku te o dispoziciji stranaka u građanskom ili trgovačkom odnosu s prekograničnim elementom ovisi kojim će se postupkom oni poslužiti. U takvim okolnostima strankama stoji na raspolaganju opcija pokretanja, primjerice, europskog postupka za sporove male vrijednosti umjesto „redovnog“ postupka za sporove male vrijednosti. Svakako da će stranke pritom voditi računa o svojoj konkretnoj situaciji (primjerice, potrebi ovrhe odluke u drugoj državi članici)³⁵ i prednostima europskih građanskih postupaka (primjerice, kratki rokovi za postupanje).

2.4. Suradnja među državama članicama

Usporedno s uspostavom sustava uzajamna priznanja odluka Unija je veliku pažnju posvetila instrumentima koji trebaju ubrzati međusobnu suradnju među državama članicama u građanskim i trgovačkim stvarima. Ključni prioriteti ovdje se odnose na podizanje razine učinkovitosti i žurnosti postupanja u pitanjima koja su važne za sudsko rješavanje sporova s međunarodnim elementom. Područja koja su u tom kontekstu prepoznata kao posebno aktualna i unutar kojih su usvojeni odgovarajući instrumenti na razini Unije odnose se na dostavu sudskih i izvansudskih isprava (Uredba [EZ] br. 1393/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. studenog 2007. o dostavi, u državama članicama, sudskih i izvansudskih pismena u građanskim ili trgovačkim stvarima [„dostava pismena“] i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća [EZ] br. 1348/2000)³⁶ te izvođenje dokaza u drugoj državi članici (Uredba Vijeća [EZ] br. 1206/2001 od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima)³⁷.

Uredba (EU) br. 1393/2007 predviđa više kanala za dostavu sudskih pismena u drugu državu članicu, pri čemu valja naglasiti da navedena Uredba omogućuje dostavu sudskih i izvansudskih isprava na neposrednoj komunikaciji prijernih i otpremnih tijela (čl. 2. i čl. 4. Uredbe [EZ] br. 1393/2007.). Svaka država članica određuje prijerna i otpremna tijela nadležna za obavljanje djelatnosti slanja i primanja isprava. Između ovlaštenih tijela komunikacija se odvija neposredno i na temelju obrazaca.

³⁵ V. *supra* bilješku 17 glede „izvršenja“ odluka jer kod pojedinih europskih građanskih postupaka (primjerice, Uredba (EZ) br. 805/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o uvođenju Europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine) nema obveze da se u državi članici u kojoj je potrebno provesti izvršenje posebno ishodi „deklaracija izvršnosti“ sudske odluke donesene u drugoj državi članici.

³⁶ Službeni list EU-a, L 324, 13. 11. 2007., 79.

³⁷ Službeni list EU-a, L 174, 28. 5. 2001., 1.

Prijem isprave mora se potvrditi u roku od 7 dana dok se dostava mora obaviti u roku od 30 dana od dana zaprimanja isprave (čl. 6. i 7. Uredbe [EZ] br. 1393/2007). Na strani adresata razlozi za odbijanje pismena ograničeni su samo na slučajeve dostave isprave na jeziku koji nije u službenoj uporabi u državi, odnosno mjestu gdje se dostava obavlja (čl. 8. Uredbe [EZ] br. 1393/2007). Trenutak obavljanja dostave prosuđuje se prema pravu države u kojoj se dostava obavlja (čl. 9. Uredbe [EZ] br. 1393/2007).

Sustav izvođenja dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima predviđa dvije mogućnosti: 1.) postupanje zamoljenog suda države članice po zahtjevu suda druge države članice, odnosno 2.) neposredno izvođenje dokaza od strane suda koji postavlja zahtjev (čl. 1., st. 1. Uredbe [EZ] br. 1206/2001). U obama slučajevima razlozi za odbijanje zahtjeva limitirani su i izričito određeni Uredbom (primjerice, zamoljeni sud dužan je odbiti zahtjev u slučaju kad njegovo pravo zabranjuje svjedočenje osobi na koju se odnosi zahtjev) – čl. 14. Uredbe (EZ) br. 1206/2001. Svaka država članica određuje popis sudova koji su ovlašteni izvoditi dokaze uz navođenje njihove nadležnosti. Zahtjevi se izravno prenose između sudova te se podnose u skladu s pravom zamoljene države članice (čl. 2. Uredbe [EZ] br. 1206/2001).

U slučaju postupanja suda jedne države članice po zahtjevu suda druge države članice zahtjev se mora izvršiti u roku od devedeset dana od primitka (čl. 10. Uredbe [EZ] br. 1206/2001). Moguće je postaviti zahtjev koji treba izvršiti u skladu s posebnim postupkom (uključujući i korištenje zvuka i slike te snimke). U tom je slučaju zamoljeni sud dužan poštovati takav zahtjev, osim ako ne postoje zakonske ili praktične prepreke. Izravno izvođenje dokaza u drugoj državi članici dopušteno je uz uvjet da je dokaz moguće izvesti na dobrovoljnoj osnovi i bez poduzimanja mjera prisile (čl. 17. Uredbe [EZ] br. 1206/2001). Ovdje je obveza središnjeg tijela zamoljene države članice da u roku od 30 dana od zaprimanja zahtjeva odgovori o mogućnosti neposrednog izvođenja dokaza.

U svrhu lakšeg funkcioniranja sustava pravosudne suradnje uspostavljena je na razini Unije i tzv. pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima (Odluka Vijeća br. 2001/470/EZ od 28. svibnja 2001. o osnivanju Europske pravosudne mreže u građanskim i trgovačkim stvarima) kao ekspertni sustav nacionalnih kontaktnih točaka (sudaca, državnih odvjetnika i drugih eksperata). Kao infrastrukturna podloga te mreže predviđene su i odgovarajuće mrežne stranice kao izvor podataka relevantnih za pravosudnu suradnju u građanskim stvarima (primjerice, popis nadležnih agencija za slanje i primanje sudskih i izvansudskih isprava, obrasci za postupanje prema važećim uredbama, nadležni sudovi za izvođenje dokaza u državama članicama).³⁸

³⁸ Podatci o pravosudnoj mreži u građanskim i trgovačkim stvarima dostupni su na portalu *EU-justice portal* - <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=hr&init=true> (hrvatska verzija-25.3.2017.).

2.5. Međunarodno privatno pravo

Regulatorna aktivnost Unije u ovom području započela je i prije 1993., odnosno prije formalnog uključivanja politike pravosuđa u pravni režim Europske unije. Naime, države članice su, nastavljajući suradnju ostvarenu u okvirima Rimskog ugovora o uspostavi Europske ekonomske zajednice iz 1957. godine proširile okvire suradnje na pravila međunarodnog privatnog prava. Budući da se radilo o pitanjima izvan postojećeg pravnog okvira Europske unije, države članice poslužile su se klasičnim instrumentom međunarodnog prava, odnosno sklapanjem međunarodnog ugovora. Rezultat se očitovao u potpisivanju Rimske konvencije o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze 1980. godine za čije je stupanje na snagu bilo potrebno jedanaest godina (1991.). Naknadno je potpisan i Protokol kojim se tumačenje Konvencije stavlja u nadležnost Europskog suda. Osnovna ideja koja stoji u pozadini uvođenja zajedničkih pravila međunarodnog privatnog prava primjena je jedinstvenih kriterija za određivanje mjerodavnog prava u odnosima s prekograničnim elementom. Pravila Rimske konvencije uključena su u pravnoinstitucionalni režim Unije usvajanjem Uredbe (EZ-a) br. 593/2008 od 17. lipnja 2008. o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze (Rim I). Osim toga, na razini Unije donesena su jedinstvena pravila za određivanje mjerodavnog prava za izvanugovorne obveze (Rim II) Uredbom br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007.

Uredba (EZ-a) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze (Rim I) primjenjuje se na ugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima s prekograničnom dimenzijom. Temeljno je pravilo da su ugovorne strane ovlaštene sporazumno odrediti mjerodavno pravo. U slučaju da stranke nisu odredile mjerodavno pravo, primjenjuju se pravila definirana Uredbom. Tako je, primjerice, kod ugovora o prodaji robe poveznica za određivanje mjerodavnog prava prebivalište one stranke koja ispunjava glavnu činidbu. Glede ugovora koji se odnose na nekretnine, predviđena je, u pravilu, primjena prava države u kojoj se nekretnina nalazi. Uredbom su za posebne vrste ugovora kod kojih je izražena potreba za povećanom zaštitom jedne ugovorne strane (primjerice, potrošači, radnici), predviđena specifična pravila o izboru mjerodavnog prava. Tako se kod pojedinačnih ugovora o radu mjerodavno pravo može odrediti sporazumom stranaka, ali pod uvjetom da razina zaštite radnika ostaje jednaka zaštiti koja bi se primijenila u slučaju nepostojanja stranačkog sporazuma.

Uredbom (EZ-a) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obveze (Rim II) definiraju se pravila za određivanje mjerodavnog prava kod izvanugovornih obveza u građanskim i trgovačkim stvarima. Kao opće pravilo i prema redosljedu prioriteta primjenjuje se: 1.) pravo države u kojoj je nastala šteta, 2.) pravo države u kojoj su obje strane imale uobičajeno boravište kad se šteta dogodila, 3.) pravo države s kojom je štetni događaj

u očigledno užoj vezi nego što je to s drugim državama. Uredba ovlašćuje stranke da na temelju sporazuma izaberu pravo koje će regulirati njihov odnos. Posebna su pravila predviđena za određena područja (primjerice, kod odgovornosti za proizvod i kod intelektualnog vlasništva) dok su neka područja izričito isključena od primjene (primjerice, porezni, carinski i administrativni predmeti, odgovornost države, bračni i obiteljski odnosi).³⁹

2.6. Olakšanje pristupa pravosuđu

Olakšanje pristupa pravosuđu komponenta je politike prostora slobode, sigurnosti i pravde koja u svom fokusu ima uspostavu mehanizama koji će olakšati, odnosno približiti pravnu zaštitu građanima. To pitanje dobiva na značenju u okolnostima kad pojedinci, koristeći se pravnim aranžmanima Unije koji potiču njihovu mobilnost, ulaze u odnose s prekograničnom dimenzijom.

Regulatorno djelovanje Unije koncentriralo se na dva prioriteta područja. S jedne strane, to je podizanje razine informiranosti građana Unije o njihovim pravima i načinima pravne zaštite u drugim državama članicama. U tom je kontekstu posebno aktualan razvoj *e-justice* projekta i mogućnosti iniciranja i sudjelovanja u raznim sudskim postupcima uz korištenje IT-a i drugih tehnologija (poput saslušavanja svjedoka u postupcima s prekograničnim elementom videokonferencijskom vezom i dr.). Drugi je smjer razvoja uvođenje horizontalnih instrumenata koji na razini svih država članica postavljaju zajedničke standarde za ostvarivanje besplatnog pristupa pravosudnom sustavu (Direktiva Vijeća br. 2003/8/EZ od 27. siječnja 2003. radi poboljšanja pristupa sudu u prekograničnim sporovima utvrđenjem minimuma zajedničkih prava u svezi s pravnom pomoći za takve sporove) te naknadu štete žrtvama kaznenih djela (Direktiva Vijeća br. 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. u svezi s naknadom žrtvama kaznenih djela).

3. KAKO OSIGURATI UNAPREĐENJE ZNANJA PRAVOSUDNIH DUŽNOSNIKA O EUROPSKOJ PRAVOSUDNOJ SURADNJI U GRAĐANSKIM STVARIMA

Propisi kojima je uređena pravosudna suradnja u građanskim stvarima, kao i općenito pravo EU-a, čini integralni dio nacionalnog pravnog poretka te ga je u praksi potrebno ispravno primjenjivati.⁴⁰ Naime, dio pravnih propisa EU-a ima izravan učinak unutar nacionalnih pravnih sustava te ih se ne prenosi u nacionalni pravni okvir do-

³⁹ Više o bitnim obilježjima Uredbe Rim II vidi u: *Kunda* 2007, 1269-1324.

⁴⁰ U pogledu učinaka prava EU-a na nacionalno pravo vidi više *Prechal; Ooik; Jans; Mortelmans*, 1-83; *Sajko*. 2006., 717-736. <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Europeanisation-of-the-law.pdf>. (25.3.2017.)

nošenjem zakona i podzakonskih propisa, već ih se primjenjuje izravno onako kako su objavljeni u službenom listu EU-a. Primjerice, europsko privatno pravo pretežno se koristi uredbama za uređivanje privatnopravnih odnosa s prekograničnim elementima. Najbolji su primjeri za to uredbе Rim I i II te Bruxelles I i II.

Pravni propisi EU-a koji pak nemaju izravan pravni učinak, prenose se zakonima i podzakonskim propisima u nacionalni pravni okvir. Takvi su propisi, primjerice, Direktiva 2008/52/EZ o određenim aspektima mirenja u građanskim ili trgovačkim stvarima ili pak Direktiva 2003/8/EZ o besplatnoj pravnoj pomoći. Pritom je bitno da direktive budu prenesene u nacionalni pravni okvir na ispravan način. U protivnom, ako prenošenje nije ispravno provedeno, korisnici se prava ili obveza mogu pred nacionalnim sudovima izravno pozivati na odredbe europskih propisa te tražiti sudsku zaštitu. Sudska zaštita može se tražiti ne samo pred nacionalnim sudovima nego i pred Sudom EU-a u Luxembourg. Tu je riječ o posrednom izravnom pravnom učinku propisa EU-a koji je ograničen na jednostran odnos pojedinca prema državi, odnosno njezinim institucijama, ali ne i obrnuto.⁴¹ Država ne može tražiti od pojedinca da se ponaša sukladno propisima EU-a ako te iste propise nije sama na ispravan način prenijela u nacionalno zakonodavstvo. Ona je odgovorna za ispravno prenošenje propisa EU-a u nacionalno zakonodavstvo te ako to nije učinila na ispravan način, to ne smije ići na štetu pojedinaca i građana. Upravo se stoga građanima, a ne i državi, daje mogućnost da od države i njezinih institucija traže da izravno primijene propise EU-a te da im daju prednost u primjeni pred nacionalnim propisima. Navedeno tumačenje razvijeno je praksom Suda EU-a.⁴² Iz navedenog jasno proizlazi koliko je za ispravnu primjenu propisa EU-a, a tim i europskog područja pravosudne suradnje u građanskim stvarima čiji je on sastavni dio, važno da pravni praktičari poznaju europske propise.

⁴¹ Za razumijevanje izravnog učinka pravnih izvora potrebno je imati u vidu dvije okolnosti: 1.) vrstu pravnog izvora i 2.) karakteristike odnosa na koji se pojedina vrsta izvora primjenjuje. Najprije valja istaknuti da odnosi koji dolaze u područje primjene prava EU-a mogu imati dva aspekta, i to horizontalni i vertikalni. Horizontalni odnos podrazumijeva odnos ravnopravnih subjekata, tj. odnos između pojedinaca. To znači da se pojedinac može pozvati izravno na pojedinu odredbu prava EU-a i zahtijevati njezinu realizaciju pred nacionalnim sudom protiv drugog pojedinca. Nasuprot tomu, vertikalni odnos podrazumijeva odnos neravnopravnih subjekata, tj. odnos između države i pojedinca. U tom pogledu, govorimo o sposobnosti akta Unije da dodijeli prava pojedincu koja može ostvarivati nasuprot državi, ali i da nametne pojedincima određene obveze čije je ispunjenje država ovlaštena zahtijevati. Ovisno o vrsti izvora prava Unije, Sud EU-a u praksi je prihvatio ili puni izravni učinak (tj. mogućnost da akt proizvodi i horizontalni i vertikalni učinak) ili samo djelomični izravni učinak (tj. mogućnost da akt proizvodi samo vertikalni učinak).

⁴² Koncept „izravnog učinka“ Sud EU-a definirao je još u ranoj fazi razvoja europskog zakonodavstva u predmetu *Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen* iz 1962. (Predmet 26/62). Osnovno obilježje izravnog učinka nekoga pravnog akta Unije njegova je kvaliteta neposrednog dodjeljivanja prava. Iz toga slijedi da se na takvu odredbu onda mogu pozivati pojedinci pred nacionalnim sudovima s ciljem realizacije dodijeljenih prava, i to bez obzira na relevantne odredbe nacionalnog prava.

Navedena složenost prava EU-a upozorava na posebnu potrebu za sustavnim pristupom obukama pravosudnih dužnosnika kako bi se osigurala njegova ispravna primjena u praksi. Nove generacije pravosudnih dužnosnika u sklopu svojih redovitih studija studirali su pravo EU-a te oni u pravosuđe ulaze s osnovnim znanjima o Europskoj uniji, kao i o njezinu pravnom i institucionalnom okviru. Za razliku od njih, kod starijih generacija samo su rijetki suci i državni odvjetnici imali priliku polaziti odgovarajuću obuku o pravu EU-a.⁴³

Unatoč velikoj važnosti koju Europska unija pridaje obuci pravosudnih dužnosnika, u praksi se sustav obuke suočava s brojnim problemima te pomanjkanjem svijesti o njezinoj važnosti za funkcioniranje pravosuđa.⁴⁴ Obuke posvećene pravu EU-a suočavaju se s istim problemima, pri čemu se osim općih problema pojavljuju i neki koji su specifični za učenje prava EU-a. Dakle, premda je kontinuirana obuka ključna za podizanje kvalitete pravosuđa, pravosudni dužnosnici suočavaju se s brojnim zaprekama za sudjelovanje u programima pravosudnih obuka. Najznačajnija prepreka za sudjelovanje u obuci proizlazi iz same organizacije pravosudnog sustava. Naime, posao je tako organiziran da su suci preopterećeni svojim redovitim poslovima i predmetima te im uslijed toga sudjelovanje u obukama znači gubitak vremena koji im je nužan za uredno obavljanje sudačke dužnosti. Pravosudni sustav nema odgovarajuće poticajne mehanizme kojima bi osigurao kontinuirano osposobljavanje sudaca i državnih odvjetnika. Sudjelovanje u obukama nije popraćeno odgovarajućim umanjnjem radnog opterećenja, odnosno sustav ne osigurava zamjenu u slučaju duljeg studijskog odsustva. No, ono što dodatno zabrinjava, činjenica je da su u situaciji kad je pravosudni sustav u Hrvatskoj opterećen velikim brojem neriješenih predmeta te dugotrajnošću sudskih postupaka, vrlo mali izgledi da bi se mogle očekivati promjene koje bi stvorile afirmativno okruženje za sudjelovanje sudaca u obukama. Osim toga, postoje i druge zapreke za sudjelovanje u pravosudnim obukama poput nedostatne informiranosti o raspoloživim mogućnostima obuka, kasne obavijesti o održavanju obuka, zbog čega je otežano ili onemogućeno organiziranje poslova kako bi se moglo sudjelovati u željenoj obuci, nedostatan broj mjesta za sve one koji su zainteresirani za sudjelovanje u pojedinim obukama, nedostatna financijska sredstava za organizaciju obuke, jezične barijere. U Hrvatskoj je možda i više nego drugdje prisutan otpor institucije prema sudjelovanju vlastitih kadrova u obuci, a što je i logično s obzirom na stanje učinkovitosti hrvatskog pravosuđa. Ni jedan pred-

⁴³ Vidi *Coughlan.; Opravil.; Heusel* 2011, 9

⁴⁴ O važnosti osposobljavanja pravosudnih dužnosnika o pravu EU-a govori i namjera EU-a da se do 2020. godine polovica svih pravosudnih dužnosnika (njih oko 700.000) uključi u programe obuke o pravu EU-a. Osim toga, *Vivian Reding*, povjerenica Europske komisije zadužena za pravosuđe, pozvala je države članice da pravo EU-a sustavno inkorporiraju u inicijalne i kontinuirane obuke pravosudnih dužnosnika. Vidi *European judicial training* 2012. 2013. European Commission – Directorate - General for Justice. Luxembourg. Vidi također *Goranić* 2013.

sjednik ne želi preuzeti odgovornost za smanjene rezultate suda zbog sudjelovanja sudaca na obukama. Navedene zapreke nisu karakteristične samo za Hrvatsku, one su prisutne i u ostalim državama članicama Europske unije.⁴⁵

Korištenjem raznovrsnih načina i metoda osposobljavanja moguće je osigurati da suci, državni odvjetnici, odvjetnici te državni službenici steknu potrebna znanja, vještine i alate koji su im nužni za ispravnu primjenu propisa EU-a. Općenito, u državama članicama EU-a nalazimo na četiri glavne metode prenošenja znanja o pravu Europske unije, i to prijenos znanja obukom, pristup pravu EU-a elektroničkim medijima, umrežavanjem sudaca i državnih odvjetnika te korištenjem e-učenja, odnosno mješovitog (kombiniranog) učenja.⁴⁶

3.1. Prijenos znanja obukom

Iskustva niza pravosudnih akademija svjedoče da je obuka o pravu EU-a učinkovitija kad je sveobuhvatna omogućujući pravosudnim dužnosnicima da steknu znanje, vještine i sredstva potrebna za ispravnu primjenu prava EU-a. U tom je smislu bugarska praksa koristan primjer novog pristupa u osposobljavanju pravosudnih dužnosnika o pravu EU-a. Navedeni primjer pokazuje trendove razvoja obuke o pravu EU-a jasno održavajući promjenu fokusa u načinu učenja prava EU-a. Prema bugarskom iskustvu, prije 2007. aktivnosti učenja bile su usmjerene na podizanje svijesti o pravu EU-a među sucima i tužiteljima, a potom su organizirane redovite aktivnosti osposobljavanja o osnovama prava EU-a za sve suce i tužitelje. Nakon 2007. godine obuke o pravu EU-a i o međunarodnoj pravosudnoj suradnji bile su međusobno povezane i uključene u programe vezane za domaće grane prava (primjerice, kazneno pravo, građansko pravo), a taj su pomak sudionici dobro primili. Pravni instrumenti i propisi prava EU-a prikazivani su u kontekstu mogućnosti njihove upotrebe u svakodnevnoj praksi sudaca i tužitelja, zajedno s nacionalnim pravnim instrumentima. Isti pristup prepoznat je i primijenjen u drugim državama članicama poput Italije i Njemačke.⁴⁷ U Nizozemskoj Pravosudni centar za obuku integrira pravo EU-a koliko god je moguće u svoje redovne programe posvećene domaćem pravu.⁴⁸ Tim pristupom nastoji se podići svijest pravosudnih dužnosnika o tome da je europsko pravo ujedno i nacionalno pravo. Pritom se vodi računa da se osigura vidljivost prava EU-a unutar tako

⁴⁵ Više o problemima pristupa pravosudnih dužnosnika pravosudnim obukama u EU-u vidi studiju *Judicial Training in the European Union Member States*. 2011. European Parliament. Brussels.

⁴⁶ Primjere dobrih praksi u provođenju obuka te podizanju znanja o pravu EU-a vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*. 2014. Final report, European Commission.

⁴⁷ Više o detaljima njemačkog pristupa vidi *The training of legal practitioners: Teaching EU law and judgecraft*. 2013. European Parliament. Vidi također *What Constitutes Good Further Training?* 2012. Issue Paper by Programming Conference of the German Judicial Academy. Wiesbaden.

⁴⁸ Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 237.

integriranih obuka. Kako bi se to ostvarilo, voditelji programa, kao i vanjski trener, trebaju u pripremi obuke prirediti procjenu razine uključenosti europskih normi na području obuhvaćenom obukom. Navedeno je bitno kako bi se prepoznale one nacionalne pravne norme koje svoj izvor imaju u europskom pravu.

Danas polaznici dobro prihvaćaju korištenje tehnika e-učenja. Praksa država članica EU-a pokazuje da je e-učenje primjerena metoda za prijenos osnovnog znanja o pravu EU-a dok se seminari i sastanci koriste kao nastavak i prilika za praktično učenje na temelju studija slučaja.

3.2. Kontinuirano umrežavanje (stvarno i virtualno)

Vrlo uspješan koncept za podizanje i širenje znanja i svijesti o pravu EU-a u pravosuđu predstavlja koncept uspostave posebne mreže kontaktnih točaka EU-a na sudovima i u uredima državnog odvjetništva sa zadaćom pružanja i dijeljenja informacija o pravu EU-a među sucima i državnim odvjetnicima. Taj model zaslužuje više pozornosti jer osigurava održivu strukturu za pravilnu primjenu prava EU-a i prihvatilo ga je nekoliko država članica u različitim oblicima. Kad je riječ o propisima pravosudne suradnje u građanskim stvarima, korištenje mreže čini se još važnije jer se, bar zasad, takvi predmeti ne pojavljuju često u sudskoj praksi. Osim toga, ograničen je broj sudaca s praktičnim iskustvom rada na predmetima vezanim za primjenu propisa pravosudne suradnje u građanskim stvarima, čime je razmjena tog iskustva tim važnija. Stoga bi kontaktne točke EU-a sucima mogle pomoći u pronalaženju relevantnih odredbi propisa EU-a, sudske prakse te sudaca s praktičnim iskustvom u primjeni propisa na konkretne situacije.

Podrijetlo takve vrste umrežavanja potječe iz projekta Euroinfra u Nizozemskoj (nizozemska mreža sudova koordinatora za europsko pravo).⁴⁹ Projekt je uveden 2002. godine, a sastoji se od triju potkomponenta sa sljedećim ciljevima: poboljšanje pristupačnosti europskih propisa korištenjem mrežne tehnologije, poboljšanje znanja o europskom pravu među nizozemskim sucima, uspostavljanje i održavanje mreže koordinatora za europsko pravo na sudovima. Realizacija navedenih ciljeva i komponenta međusobno je povezana jer korištenje, pristup i praktična primjena prava EU-a podrazumijevaju postojanje praktičara sa solidnim znanjem pravnih propisa EU-a diljem cijelog pravosudnog sustava. Kako bi se ostvarili ciljevi projekta, bilo je potrebno osmisliti organizacijsku osnovu. Za organizacijsku osnovu izabrano je umrežavanje sudaca kao koordinatora za pravo EU-a na sudovima. Mreža se temelji na koordinatorima sa zadatkom unapređenja pružanja informacija i unutarnje koordinacije unutar njihovih sudova te na održavanju kontakata s koordinatorima dru-

⁴⁹ Vidi Zutphen 2013, 7-10.

gih sudova u vezi s problematikom europskog prava. Na taj se način koordinatorima omogućuje da dijele informacije, potiču suradnju i poboljšaju svoja znanja o pravu EU-a unutar sudstva, čime se pridonosi boljem korištenju te pravilnoj primjeni pravnih propisa EU-a u svakodnevnom radu sudova.

Slična praksa izgradnje mreže koordinatora na sudovima može se naći i u Italiji (*the Gaius project*).⁵⁰ Ono što je posebno u talijanskom iskustvu oslanjanje je na lokalne trenere koji su specijalizirani za nekoliko područja prava EU-a. Projekt izgradnje mreže koordinatora na sudovima u Italiji ima tri cilja: povećanje broja aktivnosti obuka o pravu EU-a na središnjoj i regionalnoj razini, pružanje posebnih obuka sucima koji se bave pravom EU-a u njihovom području djelovanja te izrada mrežne stranice (*electronic Gaius*) s jednostavnim pristupom prošlim i trenutnim obukama, nastavnim materijalima te nacionalnim i europskim propisima. Glavna uloga povjerena je lokalnim trenerima - koordinatorima na lokalnoj i regionalnoj razini specijaliziranim za europsko pravo i nadležnim za održavanje obuka u nekoliko sudskih okruga. Mreža je integrirana u decentraliziranu strukturu izobrazbe talijanske Škole za pravosuđe. Koordinatorima imaju nekoliko zadataka, uključujući i organizaciju aktivnosti izobrazbe o pravu EU-a na razini sudskih okruga i implementaciju baza podataka, prikupljanje podataka i indeksa sudske prakse Suda EU-a i Europskog suda za ljudska prava.

Praksa izgradnje i širenja mreže kontaktnih točaka vezanih za primjenu prava EU-a u pravosuđu prepoznata je i primjenjuje se i u drugim državama članicama Europske unije, kao što su Bugarska, Rumunjska, Belgija, Danska i Španjolska. Mreža koordinatora prava EU-a na sudovima također je uspostavljena i u Rumunjskoj.⁵¹ Takav metodološki pristup širenja znanja o pravu EU-a među sucima čini se kao najprimjereniji jer omogućuje sucima pomoć u onom trenutku kad im je ona potrebna. Suci koji pokazuju interes za pravo EU-a specijalizacijom i produblivanjem znanja zasigurno mogu biti referentne točke kojima se ostali suci mogu obraćati za pomoć. Navedene suce trebalo bi uključivati kao nositelje programa obuka posvećenih pravu EU-a, a čime bi se osigurala daljnja sinergija u nastojanjima širenja znanja o pravu EU-a, ali,

⁵⁰ Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*. 2014. European Commission, 95.

⁵¹ Oslanjajući se na nizozemske i talijanske uzore u umrežavanju sudaca, 2012. godine rumunjski Državni sudski savjet stvorio je EuRoQuod - rumunjsku nacionalnu mrežu sudova koordinatora u području prava Europske unije. Ciljevi ove mreže slični su onima u Italiji i Nizozemskoj: poboljšanje znanja sudaca o pravu EU-a i poboljšanje pristupa pravu EU-a naprednim korištenjem internetske tehnologije. EuRoQuod sad je funkcionalna mreža sastavljena od 43 sudskih koordinatora s vrlo korisnim mrežnim stranicama koje sadrže tri dijela: jedan posvećen mreži, drugi prethodnim pitanjima te odjeljak posvećen specifičnim područjima koja proizlaze iz pravnih pitanja koja nastaju u sudskoj praksi. Za više detalja vidi: *Ibid.*, 96. Također vidi: *Report on the Fourth Conference of EuRoQuod*. The national network of court coordinators in the field of European Union Law. 2013. Institutul Național al Magistraturii. http://www.inm-lex.ro/fisiere/d_360/Euroquod%20report.pdf. (25.3.2017.)

još važnije, u ujednačenoj i ispravnoj primjeni prava EU-a na domaćim sudovima. Zbog toga ova metoda ima vrijednosti i potencijal za razvoj sličnih mreža i u drugim državama EU-a, a nadamo se i u Hrvatskoj.

3.3. Stjecanje znanja sudjelovanjem u projektima međunarodne razmjene pravosudnih dužnosnika

Izvrstan primjer mogućnosti za stjecanje i unapređenje znanja o pravu EU-a te za poticanje izravnog kontakta s pravom EU-a predstavlja praksa programa razmjene. Na razini EU-a planiranje i organizacija takvih programa razmjene postoji u okviru Europske mreže za pravosudnu obuku (EJTN).⁵² Navedenim programima potiču se izravni kontakti među praktičarima iz različitih država članica EU-a, unapređuju se vještine korištenja stranih jezika, potiče praktična primjena prava EU-a. No, od neprocjenjive je vrijednosti to što oni doprinose jačanju međusobnog povjerenja te stvaranju zajedničke pravne „kulture“ među sucima i državnim odvjetnicima iz različitih država.

Programi razmjene koji postoje na razini EU-a provode se u nekoliko modela: kratkotrajne razmjene na nacionalnim sudovima drugih država članica, dugoročne razmjene na europskim sudovima (EC), ECHR) te pravosudnim institucijama (Eurojust), studijski posjeti te programi namijenjeni budućim ili nedavno imenovanim pravosudnim dužnosnicima. Pojedinačne i grupne razmjene organiziraju se za pravosudne dužnosnike s ciljem dobivanja uvida u pravni sustav, tradiciju i praksu države koju se posjećuje te poticanja međusobnog povjerenja i razumijevanja. Taj program posebno je koristan u slučaju pojedinačnih razmjena jer omogućuje sucu praćenje svakodnevne rutine i prakse kolege iz druge države u postupanju na konkretnim predmetima. Dugoročne razmjene na Sudu EU-a i Sudu za ljudska prava omogućuju sucima i državnim odvjetnicima produbljivanje znanja o sudskoj praksi ovih sudova, kao i o načinu njihova rada. Suci u razmjeni u pravilu se raspoređuju na rad u kabinetu suca Suda EU-a ili pak u registar ili istraživački odjel Suda za ljudska prava, ovisno o individualnim preferencijama. Razmjene u *Eurojustu* primarno su namijenjene državnim odvjetnicima te se odnose na pravosudnu suradnju u kaznenim stvarima. Studijski se posjeti organiziraju s ciljem omogućavanja uvida u funkcioniranje pravosudnih institucija EU-a ili pravosudnih institucija država članica te time potiču

⁵² Europska mreža za pravosudnu obuku (engl. *European Judicial Training Network – EJTN*) osnovana je 2000. godine kao platforma i promotor za provođenje obuka i razmjena znanja između pravosudnih sustava država članica EU-a. Namijenjena je obukama sudaca, državnih odvjetnika te pravosudnih vježbenika. EJTN pokriva područja građanskog, kaznenog i trgovačkog prava te obuka vezanih za lingvistička i društvena pitanja. Vidi više o Europskoj mreži za pravosudnu obuku na mrežnoj stranici EJTN-a: <http://www.ejtn.eu>. (25.3.2017.)

ustopostavu kontakata te razmjenu informacija među pravnim praktičarima.⁵³ Osim razmjena koje se provode u okviru EJTN-a, države članice i same organiziraju različite oblike razmjena i zajedničkih obuka o pravu EU-a.

3.4. Pristup pravu EU-a elektroničkim medijima

Neke države članice Europske unije, poput Bugarske, Češke i Portugala, podižu razinu poznavanja prava EU-a omogućavanjem pristupa europskim propisima i ažuriranim informacijama o relevantnim temama Europske unije elektroničkim sredstvima.⁵⁴ Uporaba elektroničkih sredstava daje brojne mogućnosti u izgradnji e-mreže i platformi za razmjenu informacija. Pojedine pravosudne akademije, kojima pripada i naša Pravosudna akademija, još uvijek ne koriste sve potencijale takve prakse. Jedan inspirativan primjer u tom pogledu može se naći u Portugalu gdje se na portalu njihove Pravosudne akademije mogu naći relevantne informacije o zakonodavstvu EU-a te informacije o sudskoj praksi.⁵⁵ Portugalska Pravosudna akademija od trenera traži da u pripremi radionice prikupi i strukturira pravne propise EU-a vezane za temu obuke kako bi se relevantni materijali učinili dostupni mrežnom stranicom za sve zainteresirane.⁵⁶ Na taj se način dostupnost materijala i relevantnih propisa širi izvan kruga samih sudionika obuka te ga mogu koristiti i oni pravosudni dužnosnici koji nisu imali priliku izravnog sudjelovanja u obuci.

3.5. Korištenje metode *blended* obuka prava EU-a

Metoda mješovitih obuka (*blended training*) pristup je koji kombinira metodu klasičnih obuka (poput seminara i radionica uz fizičku nazočnost polaznika) s metodom učenja na daljinu (tzv. e-učenje). On ujedno kombinira prednosti obaju metodoloških pristupa tako da za savladavanje teorijskih znanja koristi e-učenje dok se za interaktivne programe koriste radionice i seminari. Korištenje te metode podrazumijeva upotrebu modernih tehnologija te bar minimalne IT strukture. Primjer dobre prakse *blended* učenja provodi španjolska Pravosudna akademija, a čiji se program sastoji od dvaju povezanih dijelova. Prvi je obuka e-učenjem (koje traje oko osam tjedana) tijekom kojeg sudionici moraju uspješno završiti grupne i pojedinačne za-

⁵³ Više informacija o programima razmjene vidi: Program razmjene za pravosudne dužnosnike EJTN. http://www.ejtn.eu/PageFiles/4582/60940_exchange_programme_HR.pdf. (25.3.2017.)

⁵⁴ Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 94.

⁵⁵ *Ibid.*, 218.

⁵⁶ Portugalska pravosudna akademija (*Centre for Judicial Studies*) na svom internetskom portalu ima dokumentacijski centar, ali i stranicu posvećenu publikacijama, a što pravosudnim dužnosnicima olakšava pristup željenim informacijama. Na svoje stranice Akademija stavlja sve materijale koje su sudionici radionice primili tijekom obuke, ali također stavlja i posebnu mapu sa svim propisima EU-a koji se odnose na temu obuke. Vidi http://www.cej.mj.pt/cej/recursos/ebook_civil.php. (25.3.2017.)

datke. Drugi dio kratki je dvodnevni seminar kojem prisustvuju samo oni polaznici koji su uspješno savladali prvi dio obuke.⁵⁷ Sam seminar služi kao motivacijski faktor za uspješno savladavanje obuke koja se provodi e-tečajem. Upravo zahvaljujući tomu što su polaznici prethodno prošli internetski tečaj, seminar se može usmjeriti na praktične probleme s kojima se u svom radu susreću pravosudni dužnosnici.

Sličan je navedenom primjeru i e-tečaj koji se provodi u Nizozemskoj.⁵⁸ U konkretnom slučaju obuka se sastoji od dviju faza, prve koja je samoučenje u kojem su sudionici uključeni u razne oblike e-nastave (primjerice, odgovaranje na pripremljene zadatke, kvizove za samoprocjenu, kratka predavanja, eventualna pitanja za samotestiranje, materijale za čitanje prije održavanja radionica, forum na kojem su postavljena pitanja kako bi se na njih odgovorilo na radionicama uživo). Drugi dio tečaja obuka je u obliku seminara ili radionice na kojoj sudionici imaju izravan kontakt s trenerom te je radionica zamišljena kao nastavak prethodnog e-učenja, ali u kontekstu realne prakse. Za razliku od prvog dijela tečaja u kojem će sudionici steći teorijska znanja, u drugom dijelu naglasak je na praktičnoj primjeni tog znanja.

Koristi od takva pristupa višestruke su. Prethodnim e-učenjem osigurava se da polaznici imaju istu razinu znanja na seminaru. Polaznici se, stoga, mogu usmjeriti na praktičnu primjenu stečenih znanja te razmjenu iskustava. Također, prethodna priprema omogućuje da odnos trenera i polaznika bude puno učinkovitiji. Naime, rasprave s trenerom o praktičnoj primjeni znanja stečenih internetski kvalitetnije su jer sudionici na seminare i radionice dolaze s osnovnim znanjima o materiji koja se obrađuje. Materijali su raspoloživi i prije i nakon provedene obuke te ih polaznici mogu koristiti kad god im je to potrebno. Takvim se pristupom potiče internetska komunikacija, materijali za obuku šire su dostupni, pitanja i odgovori te iskustva među sudionicima dostupni su i izvan kruga samih sudionika. Konačno, metoda *blended* učenja fleksibilna je u pogledu vremena i mjesta održavanja te se stoga u tom pogledu lako prilagođava potrebama samih polaznika. Sličan pristup nedavno je započela i hrvatska Pravosudna akademija organizacijom učenja na daljinu u nastavnom modulu o radnom pravu.⁵⁹

⁵⁷ Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 72-73.

⁵⁸ *Ibid.*, 72.

⁵⁹ Tečaj Radnog prava internetski je tečaj započet 2014. Riječ je o prenošenju znanja i poučavanju kod kojeg se upotrebljavaju tehnička dostignuća koja polaznicima omogućuju stručno usavršavanje u određenom razdoblju, ali na svom radnom mjestu, dakle bez napuštanja radnog mjesta i mjesta rada i odlaska u posebne predavaonice i dvorane. U okviru tečaja Radnog prava polaznici se upoznaju s aktualnim, opsežnim i poučnim materijalima, rješavaju postavljena pitanja i vježbe poslije svake odrađene cjeline te s mentorima, ali i među sobom, na forumu raspravljaju o nizu pitanja. Poslije završetka tečaja polaznici imaju priliku i međusobno se upoznati jer je predviđeno okupljanje s nositeljima tečaja radi razmjene iskustva i evaluacije tečaja. Vidi: Učenje na daljinu. 2016. *Nastavni modul o radnom pravu – Aktualne teme radnog prava*.

3.6. Korištenje metode učenja prava EU-a u kombinaciji s učenjem jezika

Aktivnosti država članica EU-a usmjerene su i na dodatne metode obučavanja pravosudnih dužnosnika o pravu EU-a, a koje su iznimno važne za ispravnu primjenu europskih propisa. Dobar primjer predstavlja istovremeno kombinirano osposobljavanje pravosudnih dužnosnika za pravo Europske unije i propise međunarodne pravosudne suradnje s obukama stranih jezika u navedenim pravnim područjima. Ova obuka kombinira osposobljavanje za primjenu prava EU-a i međunarodne pravosudne suradnje s upoznavanjem pravnih sustava država članica Europske unije koje sudjeluju u programu te s pravnom terminologijom. Na razini EU-a vrijedno je izdvojiti dva primjera. Jedan provodi španjolska Pravosudna akademija, a uključuje Francusku i Englesku, a drugi provode zemlje Višegradske skupine (Poljska, Slovačka, Mađarska i Češka). U obama primjerima tečaj obuke sastoji se od nekoliko aktivnosti, a uključuje razvijanje materijala za obuku.

Španjolska Pravosudna akademija razvila je projekt pod nazivom *Driving judicial performance in the European area of justice: mutual assistance in civil and criminal matters that produces results* koji se sastoji od triju faza. Prva je faza usmjerena na jezičnu i pravnu terminologiju, na pravne sustave zemalja sudionica te na pravo EU-a (uključujući materijalno i procesno pravo, propise pravosudne suradnje te odgovarajuću sudsku praksu Suda EU-a). U toj fazi obuke uključuju teorijske i praktične vježbe, a provode ih suci i lingvisti. Druga faza uključuje jedan tjedan staža na sudu u Francuskoj ili Engleskoj s ciljem dobivanja izravna uvida u svakodnevni posao na sudu, funkcioniranje konkretnih propisa u praksi te funkcioniranje same institucije države koja sudjeluje u projektu. U toj praktičnoj fazi suci iz zemalja domaćina djeluju kao mentori sudionicima. Treća je faza jezična faza koja je usmjerena na jačanje i učvršćivanje znanja stečenog u prethodnim fazama. Kao *follow-up* osiguran je internetski forum dostupan polaznicima tečaja kako bi im se omogućilo da ostanu u kontaktu te nastave razmjenjivati svoja iskustva.⁶⁰

Pravosudne akademije zemalja Višegradske skupine uspostavile su čvrstu regionalnu suradnju i organizirale nekoliko aktivnosti izobrazbe u području pravosudne suradnje u Europi. Zajednički interes zemalja sudionica proizlazi iz povijesne i geografske blizine, kao i iz sličnog iskustva u procesu pristupanja Europskoj uniji. Navedeno čini solidnu osnovu za jačanje suradnje u provođenju zajedničkih obuka pravosudnih dužnosnika. Jedan od primjera te regionalne suradnje projekt je koji su razvile pravosudne akademije triju zemalja Višegradske skupine (Češka, Mađarska i Poljska) i Hrvatska pod nazivom *Učenje stranog jezika za suce i državne odvjetnike*. Projekt je usmjeren na kazneno pravo i praksu, i to na unapređenje stručnog znanja engleskog jezika i pravne terminologije sudaca i državnih odvjetnika. Obuka se fokusira

⁶⁰ Vidi više pojedinosti *ibid.*, 222-223.

na pravnu terminologiju prava Europske unije, a posebno na pravnu terminologiju koja se koristi u području pravosudne suradnje u kaznenim stvarima.⁶¹

Drugi je primjer niz seminara o nekoliko tema vezanih za pravo EU-a u cjelini i pravosudnu suradnju u kaznenim stvarima posebno, kao što su seminari *Pravosudna suradnja u kaznenim stvarima u EU-a*, posebno u Višegradskoj grupi, *Pravna zaštita u slučaju kršenja prava EU-a*, *Razmjena kaznene evidencije te uračunavanje kazni u EU-u*, *Pribavljanje i dopuštenost dokaza iz država članica EU-a: Od međunarodne pravne pomoći do uzajamnog priznavanja*, *Izručenje i predaja: Europski uhiđbeni nalog*, *Pravosudna suradnja u kaznenim stvarima – europska i regionalna*.

Ta praksa regionalne suradnje u području pravosudne izobrazbe predstavlja dobru priliku za stvaranje profesionalne mreže i pridonosi međusobnom povjerenju i razumijevanju među praktičarima zemalja sudionica. Dakle, riječ je o praksi koju je moguće uspješno primijeniti i na drugim prostorima.

4. KAKO DO KVALITETNA SUSTAVA OBUKE PRAVOSUDNIH DUŽNOSNIKA?

Postavlja se pitanje je li moguće unaprijediti način funkcioniranja obuka kako bi se pravosudnim dužnosnicima osigurala visokokvalitetna obuka o europskom području pravosudne suradnje u građanskim stvarima. U odgovoru na to pitanje potrebno je analizirati pojedine elemente funkcioniranja sustava pravosudnih obuka i rada hrvatske Pravosudne akademije, a o kojima ovisi pružanje visoke kvalitete obuka namijenjenih pravosudnim dužnosnicima. Upravo su visokokvalitetne obuke te koje mogu dovesti do promjena u svakodnevnom radu i postupanju pravosudnih dužnosnika, ali koje također mogu utjecati na pozitivne promjene u funkcioniranju cjelokupnog pravosudnog sustava. Ključni elementi sustava obuka odnose se na sustav procjene potreba za obukama, postojanje inovativnih programa obuka te inovativnih metoda obuka, na sustav selekcije najboljih trenera, sustav evaluacije provedenih aktivnosti, kao i na unapređenje načina i sredstava za učenje prava EU-a. U svakom slučaju, podizanjem kvalitete pravosuđa pravilno izabranim obukama, kao i metodama njihove provedbe, Pravosudna bi akademija mogla doprinijeti ostvarivanju nekoliko ključnih strateških ciljeva reforme pravosuđa, a posebice podizanju njegove kvalitete i efikasnosti.

Kad govorimo o načinu utvrđivanja godišnjeg programa, možemo reći da bi on trebao proizlaziti iz jasno definiranih potreba za obukama. Pitanje utvrđivanja stvarnih potreba pravosuđa za obukama od ključne je važnosti za kvalitetu samih obuka, ali i za podizanje kvalitete samog pravosuđa. Utvrđivanje potreba treba u fokusu imati one zbog kojih se one i organiziraju, a ne one koji su pružatelji obuka.

⁶¹ Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 99.

Pritom postoje tri razine koje su relevantne za utvrđivanje tih potreba: organizacijske, funkcionalne i individualne. Organizacijska razina govori o tome koje su obuke potrebne kako bi se unaprijedili znanje, vještine i kompetencije s razine potreba pravosuđa kao cjeline. Za razliku od toga funkcionalna razina govori o potrebama same profesije dok individualna razina identificira individualne potrebe za obukama ciljane skupine. U radu Pravosudne akademije prevladava individualna razina dok se o potrebama pravosudnog sustava ili same pravosudne profesije prilikom definiranja programa obuka neznatno vodi računa. Kao vrlo ilustrativan primjer pristupa s organizacijske razine mogao bi poslužiti način rada Vrhovnog suda Estonije koji svake godine analizira sudsku praksu te na temelju provedene analize identificira slabosti sustava koje bi se trebale otkloniti obukama u narednoj godini.⁶² Jesu li obuke dale rezultate, pokazat će analiza sudske prakse već sljedeće godine te će se prema potrebi moći poduzeti korektivne mjere. Takav pristup omogućuje da se analizom sudske prakse identificiraju neke učestalije pogreške ili neujednačenosti kojih je posljedica povećan broj ukinutih prvostupanjskih presuda, a time i produžavanje samog sudskog postupka. Organizacijom obuka i/ili radionica za tako identificirana i konkretna pravna pitanja mogla bi se na jednostavan, ali i brz način podići kvaliteta postupanja sudova i ujednačiti praksa različitih sudova.

Svim sucima i državnim odvjetnicima trebalo bi omogućiti da na jednostavan način i tijekom cijele godine mogu izražavati svoje potrebe za obukama. Pritom bi im trebalo omogućiti da to čine na vlastitu inicijativu, a ne samo prilikom odgovaranja na ankete Pravosudne akademije.⁶³ U tom pogledu idealno bi bilo kad bi na mrežnim stranicama Pravosudne akademije postojao obrazac koji bi pravosudni dužnosnici jednostavno mogli ispuniti kad god osjete potrebu za novim obukama i taj bi sustav izravno registrirao svaku takvu potrebu. Osim toga, prilikom definiranja godišnjeg programa obuka trebalo bi voditi računa o tome da su sva područja prava na odgovarajući način zastupljena u programu kako bi se izbjegla dominacija tema iz jedne grane prava u odnosu na sve ostale. Time bi se osiguralo da se neke važne teme ne zanemare, odnosno da različite vrste specijaliziranosti mogu naći svoje potrebe na odgovarajući način zastupljene u godišnjem programu.⁶⁴ Nadalje, ključno je da iska-

⁶² Estonija je uspostavila sustavnu analizu sudske prakse kako bi se identificirali problemi u jedinstvenoj primjeni propisa u sudskoj praksi. U provedbi analize suci Vrhovnog suda utvrđuju razmjere problema koji postoje u primjeni propisa. Rezultati analize objavljuju se te služe kao izvor informacija za utvrđivanje potreba za obukama. No, ono što je još važnije, provedba takve analize može se koristiti za procjenu učinaka provedenih obuka na promjenu stanja u sudskoj praksi. Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 146.

⁶³ U Njemačkoj se svim pravosudnim dužnosnicima omogućuje da izraze vlastite potrebe za obukama. Pritom se izražavanje potreba za obukama može komunicirati preko čelnika pravosudnog tijela, ali i na vlastitu inicijativu, izravno njemačkoj Pravosudnoj akademiji. Također, potrebe se utvrđuju odgovorima na unaprijed pripremljene ankete. Vidi *What Constitutes Good Further Training?*, 4.

⁶⁴ Primjera radi, Pravosudna akademija u programu za 2016. nije predvidjela ni jednu temu koja bi se odnosila na područje radnog prava tako da su svi suci specijalizirani za radno pravo ostali bez

zivanje potreba ne ide isključivo preko čelnika pravosudnih tijela kako bi se izbjeglo filtriranje, već da se može iskazivati i izravno Pravosudnoj akademiji.

Sljedeći problem u definiraju godišnjeg programa obuka odnosi se na problem postojanja rizika od sukoba interesa onih koji su odgovorni za definiranje programa.⁶⁵ Naime, prema postojećem zakonskom rješenju, članovi Nadzornog vijeća i Programskog odbora nemaju nikakvih formalnih ograničenja za sudjelovanje u provođenju obuka koje su sami predložili ili odobrili u godišnjem programu Akademije. Navedeno samo po sebi predstavlja rizik za nastanak situacija sukoba interesa, stoga se takvo zakonodavno rješenje smatra neprihvatljivim s aspekta suzbijanja korupcije i sukoba interesa. No, premda to samo po sebi ne znači da se sukob interesa u konkretnom slučaju dogodio, ostaje činjenica da se oni koji definiraju program nalaze u riziku da ga definiraju ovisno o svojim interesima, a ne interesima i stvarnim potrebama pravosudnog sustava i njegovih korisnika. Nadalje, kako ne postoji sustav selekcije predavača prema objektivnim i transparentnim kriterijima, praksa pokazuje da samo uži krug pravosudnih dužnosnika ima pristup pružanju obuka u Pravosudnoj akademiji.⁶⁶

mogućnosti daljnjeg usavršavanja u materiji koju pokrivaju. Vidi Program Pravosudne akademije za cjeloživotno stručno usavršavanje pravosudnih dužnosnika u 2016. godini. 2015. Pravosudna akademija. Zagreb, 1-13. <http://pak.hr/cke/ostalo%205/Program%202016%20usvojen%20WEB.pdf>. (25.3.2017.)

⁶⁵ Postojanje rizika od sukoba interesa ne znači da se sukob interesa u stvarnosti i događa, ali rizik predstavlja permanentnu opasnost sadržanu u postojećem pravnom okviru. No, za uspješnu prevenciju korupcije (kojoj pripadaju i mjere sprečavanja sukoba interesa) potrebno je poduzimati sve one mjere koje smanjuju mogućnosti da do korupcije ili sukoba interesa uopće i dođe. Dakle, traži se uklanjanje samog rizika sukoba interesa pri čemu je nebitno je li se u praksi situacija sukoba interes pojavljivala.

⁶⁶ A da je rizik stvaran, proizlazi iz podataka o aktivnostima stručnog usavršavanja pravosudnih dužnosnika i savjetnika u pravosudnim tijelima koji pokazuju značajnu zastupljenost predavača u programima Pravosudne akademije koji su članovi upravljačkih tijela Akademije. Analizom zbirnih podataka za razdoblje 2010. - 2017. iz pojedinačnih godišnjih kalendara aktivnosti stručnog usavršavanja pravosudnih dužnosnika i savjetnika u pravosudnim tijelima dolazi se do pregleda učestalosti angažiranja svakog pojedinog predavača na Pravosudnoj akademiji. Navedeni podatci indikativni su jer je moguće da se osim planiranih aktivnosti održala i neka dodatna aktivnost koja nije bila planirana u kalendaru aktivnosti. Predmetna analiza pokazuje da je u promatranom razdoblju sudjelovalo ukupno 894 predavača na različitim programima obuka Pravosudne akademije te da je u tom razdoblju provedeno 5691 radionica. Od tog je broja 676 predavača sudjelovalo sporadično te je provelo 1678 radionica (prosječno manje od tri radionice po predavaču). Za razliku od toga, 17 najzastupljenijih predavača provelo je ukupno 1091 radionicu, a što približno predstavlja 20% svih radionica. U pogledu članova upravljačkih tijela Pravosudne akademije, njih 9 provelo je 492 radionice (prosječno 54 radionice po predavaču), a što je nešto manje od 10% svih održanih radionica. Pri analiziranju ovih podataka treba voditi računa da su u predavače uključeni i predavači izvan pravosudnog sustava (poput profesora, domaćih i stranih stručnjaka) te da bi njihovim isključivanjem postotak zastupljenosti pojedinih predavača daljnje narastao. Vidi Kalendar aktivnosti stručnog usavršavanja pravosudnih dužnosnika i savjetnika u pravosudnim tijelima u 2010. godini, 2011. godini, 2012. godini, 2013. godini, 2014. godini, 2015. godini, 2016. godini te 2017. godini. Vidi mrežnu stranicu Pravosudne akademije.

Rizik za kvalitetno definiranje godišnjeg programa predstavlja i mogućnost članova upravljačkih tijela Akademije da pružaju obuke za pravosudne dužnosnike izvan Akademije za puno lukrativnije naknade zbog čega im nije u interesu da se isti programi i obuke uključe u godišnji program Akademije. Time su izloženi riziku da se u definiranju godišnjeg programa vode vlastitim interesima, a ne interesima pravosudnog sustava. Naime, sve dok Pravosudna akademija pruža sve potrebne obuke, ne postoji opravdanje da država plaća obuke koje organizira privatni sektor, a koje bi onda provodili upravo pojedini članovi upravljačkih tijela Pravosudne akademije.

Navedene rizike moguće je ukloniti, a načini rješavanja takvih situacija mogu se naći u primjerima dobrih praksi nekih drugih država. Makedonija je oba problema formalnopravno riješila uklanjajući rizik za postojanje sukoba interesa. U odnosu na prvi slučaj, omogućila je članovima glavnih tijela Pravosudne akademije da provode edukativne aktivnosti Pravosudnom akademijom, ali bez naknade. U odnosu na drugu situaciju, ona je omogućila da samo iznimno suci i tužitelji mogu predavati izvan Pravosudne akademije, ali samo uz pismenu suglasnost državnog sudbenog i tužiteljskog vijeća. Njemačka je pak uvela ograničenje prihoda na izvansudske aktivnosti limitirajući ih maksimalno na 30% od ukupnog godišnjeg dohotka spriječivši tako da osnovni sudački i tužiteljski posao bude zanemaren uslijed pretjeranih angažmana izvan temeljne profesije.

Ti su primjeri navedeni samo ilustrativno kako bi uputili na ključnu potrebu boljeg uređenja sustava utvrđivanja potreba za pravosudnim obukama. No, upravo je ključno da se potrebe za obukama, treninzima i radionicama što kvalitetnije utvrde kako bi onda i same obuke mogle što bolje adresirati potrebe kako individualnih sudaca i tužitelja tako i cjelokupnog pravosudnog sustava. Da bi se to ostvarilo čak i na individualnoj razini utvrđivanja potreba, potrebno je napraviti bitne promjene. Svim sucima i tužiteljima treba omogućiti da u svakom trenutku na jednostavan način mogu izraziti svoje potrebe za određenim vrstama obuka i radionica. Kad je nacrt godišnjeg programa pripremljen, potrebno je omogućiti korisnicima da iskažu svoj interes u odnosu na predložene obuke kako bi se ustanovila frekvencija interesa za pojedine obuke te kako bi se eventualno iz programa izbacile one obuke za koje ne postoji interes, a uključile one koje nisu našle mjesto u programu.

Osim toga, pri definiciji godišnjeg programa također treba voditi računa da se obuke ne svode samo na unapređenje pravnih znanja nego da dio obuka bude usmjeren i na unapređenje vještina, kao i na unapređenje razumijevanja funkcioniranja drugih profesija s kojima se suci i tužitelji susreću u sudovanju. Za ilustraciju tog posljed-

Navedeni podatci objavljuju se na mrežnim stranicama Pravosudne akademije svake godine, no oni su ujedno dostupni zainteresiranoj javnosti na temelju zahtjeva za pristup informacijama jer Pravosudna akademija vodi evidencije o održanim radionicama.

njeg može se uzeti primjer prometnog vještaka za čiji nalaz sud treba odlučiti hoće li mu pokloniti vjeru ili ne. Bez stjecanja osnovnih znanja o načinu rada prometnog vještaka sud teško može razlučiti one koji su stručni i vjerodostojni od onih koji to nisu. No, kad bi se u obuke uz suce i tužitelje uključivali i stručnjaci iz pojedinih područja, suci i tužitelji imali bi prilike upoznati se barem s osnovama struke na temelju kojih vještaci izrađuju svoja izvješća te bi time stečena znanja mogli uspoređivati u konkretnim predmetima. Njemačka Pravosudna akademija tom pitanju poklanja posebnu pozornost te strukturira godišnji program tako da se poštuju određeni omjeri u vrstama obuka koje će se pružati pravosudnim dužnosnicima. Tako obuke posvećene pravnoj materiji mogu činiti ukupno do 45 % godišnjeg programa obuka dok je 30 % godišnjeg programa posvećeno interdisciplinarnim temama, a preostalih 25 % čine obuke posvećene jačanju socijalnih kompetencija i vještina.⁶⁷ U skladu s njemačkim primjerom, bilo bi dobro da se obuke posvećene pravnoj materiji također procentualno unaprijed odrede za svaku granu prava kako bi se osiguralo da sve grane prava budu zastupljene u godišnjem programu.

5. KVALITETA PREDAVAČKOG KADRA KAO PRETPOSTAVKA KVALITETE OBUKE

Pravosudne akademije država članica Europske unije nastoje osigurati da kvalificirani i iskusni treneri pružaju obuku pravosudnih dužnosnika na visokoj razini. U tom pogledu od predavača se traži postojanje svijesti o potrebi primjenjivanja načela učenja odraslih, kao i dobrih prezentacijskih i komunikacijskih vještina. Uspješnost programa obuka pravosudnih dužnosnika ovisi o nekoliko komponenti uključujući i odabir prikladnog i kvalificiranog predavača. Stoga je iznimno važno pitanje načina selekcije predavača, kao i vrednovanja njihovog rada. Pritom je selekcija predavača za područje europskog prava dodatno složena jer je iznimno ograničen krug onih koji su se profesionalno osposobili za predmetno pravno područje.

Kao proces, postupak izbora predavača podrazumijeva dobro planiran skup radnji i primjenu odgovarajućih kriterija koji osiguravaju izbor najboljih kandidata. Osim toga, održiv sustav obuka u pravosuđu treba voditi računa o izbjegavanju bilo kakve mogućnosti sukoba interesa izabranih kandidata. Seleksijski proces trebao bi se zasnivati na objektivnim kriterijima s preciznim definiranjem kompetencija koje se očekuju od budućih predavača, kao i na jasno definiranim ulogama i nadležnostima svih uključenih dionika u procesu selekcije.

Kako bi se odabrali najbolji kandidati, moguće je koristiti niz kriterija poput profesionalnog iskustva, obrazovanja te akademske aktivnosti, pedagoških vještina,

⁶⁷ Više o tome vidi u detaljnoj analizi funkcioniranja pravosudnih obuka u Njemačkoj u: *What Constitutes Good Further Training?* 2012. Issue Paper by Programming Conference of the German Judicial Academy. Wiesbaden, 7.

rezultata evaluacija ranije održanih obuka, prethodne procjene znanja te komunikacijskih i prezentacijskih vještina.⁶⁸ Polazna osnova za svakog kandidata mora biti osnovno znanje (domaćeg) pravosudnog sustava, njegovih principa jer predavač drži predavanja i obučava suce i državne odvjetnike. Ako je riječ o materiji europske pravosudne suradnje u građanskim stvarima, tada je važno da predavač, osim poznavanja domaćih propisa, pozna i propise EU-a koji uređuju konkretnu materiju. Uz taj osnovni kriterij, od dobrog pravosudnog predavača očekuje se i nekoliko metodoloških, društvenih i psiholoških kompetencija koje se odnose na sposobnost stvaranja ugodnog i pozitivnog okruženja u kojem će se polaznici osjećati kao protagonisti, zatim sposobnost poticanja timskog rada, sposobnost korištenja modernih metoda i tehnika poput simulacija, razmjene iskustva, rješavanja konkretnih situacija i problema, sposobnost podizanja motivacije polaznika itd. Navedene kompetencije treba uzeti u obzir u procesu odabira. Važno je da kriteriji budu unaprijed određeni.

Osim samih kriterija za odabir najboljih kandidata za predavače ključan je i način na koji se provodi sam selekcijski proces. Presudno je pitanje njegove transparentnosti i otvorenosti za sve zainteresirane kandidate. U tom pogledu važno je pitanje je li postupak kandidiranja otvoren za sve one koji se smatraju kvalitetnim i kompetentnim predavačima ili pak je izbor kandidata prepušten slobodnoj ocjeni nekog tijela. Osim toga, važno je pitanje je li krug kandidata ograničen samo na krug pravosudnih dužnosnika ili pak je otvoren i za druge profesije. Primjera radi, u Njemačkoj se u programe obuka uključuju ne samo pravници nego i predstavnici raznih profesija (porezni, prometni, medicinski stručnjaci itd.) koji polaznicima donose drugačiji način sagledavanja određenih pitanja te bolje razumijevanje određenih društvenih odnosa.⁶⁹ Rumunjska Pravosudna akademija također je započela s praksom uključivanja stručnjaka nepravnik u programe obuke, i to posebice na području trgovačkih sporova (računovođe) te maloljetničke problematike (psihologe i sociologe).⁷⁰ Neki primjeri dobrih praksi država članica EU-a pokazuju da upravo otvorenost selekcijskog procesa za što širi krug kandidata omogućuje izbor najkvalitetnijih predavača. U tom se smislu inspirativan primjer sveobuhvatnog pristupa odabiru predavača koji sadrži jasne, objektivne i predvidljive selekcijske kriterije može naći u Rumunjskoj.⁷¹ Postupak imenovanja, koji je otvoren postupak natjecanja, sastoji se od nekoliko faza, pri čemu svaka faza ima "eliminacijski" učinak. Prva faza procesa temelji se na procjeni

⁶⁸ U njemačkoj Pravosudnoj akademiji kod selekcije trenera vrednuju se profesionalne i pedagoške vještine predavača te ranije održane obuke. Vidi *Ibid.*, 22.

⁶⁹ U Njemačkoj je 25–30 % godišnjeg programa obuka posvećeno multidisciplinarnim obukama kao što su pravo i medicina, pravo i internet, pravo i etika, pravo i religija. U provođenju tih obuka osim pravnik sudjeluju i stručnjaci iz drugih profesija. Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 162.

⁷⁰ Vidi *Dumitru; Ungureanu* 2011, 95.

⁷¹ Vidi *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*, 77, 200–201.

prijave kandidata komisije za izbor, pri čemu samo oni koje komisija preporučí idu u sljedeću fazu selekcijskog procesa. Kompetencije koje se vrednuju odnose se na radni staž, stručnu spremu, profesionalno iskustvo i obrazovanje, objavljene radove itd. U drugoj fazi kandidati pristupaju razgovoru na kojem se procjenjuju sposobnosti i znanja kandidata, na primjer, sposobnost komuniciranja i interakcije u radu s odraslima, specijalizirana znanja, sposobnost korištenja različitih izvora znanja te didaktičke vještine. U daljnju fazu prolaze samo oni kandidati koji na razgovoru ostvare najmanje osam od deset bodova. Treća faza evaluacije demonstracijska je faza u kojoj svaki kandidat pokazuje svoje predavačke vještine pred grupom polaznika. U toj fazi naglasak je na vrednovanju komunikacijskih vještina i kompetencija potrebnih za praktičnu izvedbu - sposobnost za interakciju s odraslima, logičnost slijeda prezentacije, prikladnost izabranog metodološkog pristupa u odnosu na cilj obuke te profil polaznika, korištenje odgovarajućih načina učenja, upravljanje vremenom itd. Na kraju te faze komisija za izbor predlaže Znanstvenom vijeću kandidate za izbor u predavače.

Nakon procesa selekcije jednako je važno kontinuirano evaluirati rad predavača. Evaluacije predavača trebale bi se koristiti kao sredstvo pri ponovnom izboru. U tom pogledu evaluacija predavača može se zasnivati kako na ocjeni samih polaznika tako i na procjeni odgovorne osobe za određeno područje u samoj pravosudnoj akademiji, kao i na procjeni specijalista za obrazovne aktivnosti.

Aspekt procesa selekcije, koji se ne bi smio zanemariti, odnosi se na sprečavanje sukoba interesa članova selekcijskih tijela, kao i onih koji su uključeni u definiranje godišnjih programa obuka. U selekcijskom procesu neophodno je osigurati pravni okvir koji sprečava mogućnost pojave sukoba interesa između selekcijskih tijela i potencijalnih kandidata. U tom pogledu teško se može opravdati praksa u nekim državama gdje se članovi selekcijskih tijela ujedno mogu kandidirati za predavače jer se time dovodi u pitanje nepristranost i objektivnost selekcijskog postupka.⁷² Potrebna pravila za uređivanje tih pitanja trebala bi biti unaprijed jasno propisana.

Konačno, s obzirom na to da su izabrani predavači većinom pravosudni dužnosnici bez potrebnih pedagoških znanja, potrebno je voditi računa o njihovu osposobljavanju.

⁷² U tom smislu ilustrativan je primjer selekcije trenera u Hrvatskoj. Pravosudnom akademijom upravljaju Upravni odbor i Programsko vijeće. Upravni odbor odgovoran je za izradu svih strateških odluka o funkcioniranju Akademije. Programsko vijeće stručno je tijelo zaduženo za donošenje godišnjeg programa izobrazbe sudaca. Dakle, ta dva upravna tijela imaju ključnu ulogu u selekciji trenera te osiguravanju da kvalificirani i iskusni treneri stalno pružaju treninge na visokoj razini. U isto vrijeme pripadnici obaju tijela mogu sudjelovati u pružanju programa osposobljavanja. U ovoj je situaciji upitno hoće li se osigurati potreban stupanj nepristranosti onih koji vrše selekciju ako su oni istovremeno i sami kandidati za trenerske pozicije. Budući da je postupak odabira i procjena odabranih trenera međusobno povezan, postoji jasna potreba za preciznije podjele kompetencija (i inherentnih ograničenja) među svim dionicima uključenim u odabir i procjenu trenera.

nju za posao predavača. U Europskoj uniji postoji niz standardnih nastavnih metoda za obuku predavača kao što su “učenje radom” i “učenje na temelju konkretnih slučajeva”. U Rumunjskoj je propisana obveza za predavače da unapređuju vlastite predavačke vještine uključivanjem u programe koje za njih organizira rumunjska Pravosudna akademija.⁷³ Posebni programi obuke predavača koji se često koriste podrazumijevaju pružanje inicijalne obuke od mentora na radnom mjestu. Uspostava mreže mentora i predavača omogućava pravosudnim akademijama da kadrovski ojačaju tim za pružanje obuka s kvalificiranim i kvalitetnim kadrovima, tim koji je polaznicima lako dostupan i raspoloživ u slučaju pojave potrebe za određenim pojašnjenjima ili pomoći u radu.

Zaključno, jasno je da transparentan i objektivan postupak imenovanja predavača zajedno s naprednim sustavom evaluacije predavača predstavlja dobar pristup za postizanje i održavanje visokih standarda u pružanju aktivnosti obuke za suce i državne odvjetnike.

6. ZAKLJUČAK

Europsko pravo, kao i propisi pravosudne suradnje u građanskim stvarima koji su njegov sastavni dio, predstavljaju novost za pravosudni sustav RH. Promjenama Ustava RH te ulaskom RH u članstvo Europske unije europska pravna stečevina postala je integralni dio nacionalnog pravnog sustava. To je pred hrvatsko pravosuđe postavilo niz izazova koji od njega zahtijevaju unutarnje prilagodbe i promjene kako bi se europski propisi ispravno i ujednačeno tumačili i primjenjivali na području RH. Izazovi se sastoje u uslošnjavaju i povećanju broja pravnih izvora koje pravosuđe primjenjuje, izazovima pretraživanja i identificiranja pozitivnih propisa primjenjivih na svaku konkretnu situaciju, potrebi praćenja ne samo sudske prakse Vrhovnog suda nego sada i sudske prakse Suda Europske unije. Nadalje, poseban izazov također predstavljaju pravna priroda europskih propisa te njihov odnos prema domaćim propisima uključujući pitanje izravnog učinka pojedinih vrsta europskih pravnih propisa. Konačno, premda se europski propisi prevode na hrvatski jezik, za pretraživanje brojnih internetskih stranica od velike je važnosti unapređenje znanja stranih jezika, poglavito engleskog jezika. Ti izazovi nisu specifični samo za hrvatsko pravosuđe, već se u većoj ili manjoj mjeri pojavljuju i u drugim državama članicama EU-a. Države članice EU-a pristupile su na različite načine adresiranju spomenutih izazova pri čemu su najdalje otišle one koje su koristile iskustva dobrih praksi drugih država.

Primjeri dobrih praksi svjedoče da postoje brojne mogućnosti za podizanje znanja pravosudnih dužnosnika u primjeni prava EU-a: od organiziranja posebno osmišlje-

⁷³ *Dumitru; Ungureanu, 2011, 95.*

nih obuka, preko studijskih posjeta, uspostave mreže kontaktnih točaka EU-a do korištenja modernih tehnologija za olakšavanje pristupa relevantnim propisima i materijalima. Pritom sustavi obuka trebaju osigurati kvalitetu programa i kvalitetu predavača te biti inovativni tako da koriste inovativne metodologije te moderne tehnologije. Godišnji programi obuka trebaju voditi računa ne samo o individualnim interesima polaznika nego i o potrebama pravosudnog sustava u cjelini dok se kod selekcije predavača treba osigurati izbor najboljih kadrova. Taj selekcijski proces mora biti otvoren što širem krugu zainteresiranih kako bi omogućio selekciju onih najboljih. Kad govorimo o podizanju znanja pravosudnih dužnosnika u odnosu na područje europske pravosudne suradnje u građanskim stvarima, ali također i u odnosu na europsko pravo općenito, onda je važno da se predmetne obuke integriraju s obukama posvećenim istovrsnoj materiji domaćeg prava kako bi se ona što više približila pravnim praktičarima.

Pravosudna bi akademija trebala doprinosti podizanju kvalitete cjelokupnog pravosuđa, ali bi također mogla imati ulogu u otklanjanju brojnih slabosti u funkcioniranju pravosudnog sustava. Navedeno uključuje i podizanje kvalitete pravosuđa u primjeni europskih propisa. Nažalost, samo pravosuđe još uvijek nije dostatno prepoznalo potencijale Pravosudne akademije. Ona se još uvijek nije pozicionirala kao bitan čimbenik unapređenja pravosudnog sustava. Pristup Pravosudnoj akademiji i edukaciji pravosudnih dužnosnika mora se značajno promijeniti kako bi ona mogla ispuniti svoju ulogu u sređivanju stanja u pravosuđu. To znači da Pravosudna akademija u svom radu primarno treba polaziti od potreba pravosuđa kako onih na individualnoj razini tako i onih koji prolaze iz pravosudnog sustava. Na individualnoj razini Pravosudna akademija treba omogućiti svim sucima i tužiteljima da tijekom cijele godine na jednostavan način izražavaju svoje potrebe za obukama. Nadalje, Pravosudna bi akademija trebala voditi računa da za sve grane sudovanja postoje obuke te da one integriraju domaće i europske propise. S ciljem da se obuhvati što veći broj pravosudnih dužnosnika, materijali s obuka trebali bi se učiniti dostupnim i internetom i onima koji nisu sudjelovali u konkretnim obukama. Zaključno, treba ponoviti da je za osiguravanje ispravne primjene europskih propisa od ključne važnosti podići razinu poznavanja europskog prava među pravosudnim dužnosnicima, i to korištenjem svih raspoloživih mogućnosti. Pritom nema potrebe za otkrivanjem modela jer dobre prakse već postoje u nizu država članica EU-a. One su se potvrdile u praksi te ih je samo potrebno primijeniti i u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Bouček, V. 2008. Europsko međunarodno privatno pravo prema Lisabonskom ugovoru. *Hrvatska pravna revija* 11, 83-92.
 2. Bouček, V.; Pilić, Z. 2010. Europsko sekundarno pravo kao izvor europskog međunarodnog privatnog prava. *Pravo i porezi* 5, 52-61.
 3. Coughlan, J.; Opravil, J.; Heusel, W. 2011. *Judicial training in the European Union Member States*. Study, European Parliament. Brussels.
 4. Dumitru, D.; Ungureanu, D.; 2011. The National Institute of Magistracy: standards, strategies, programmes, trainers. *Law in transition*.
 5. Garašić, J. 2005. Europska uredba o insolventijskim postupcima. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 26, 257-305.
 6. Goranić, I. 2013. Stručno usavršavanje u pravosuđu – standardi i preporuke Europske unije i međunarodnih organizacija. *Europsko građansko procesno pravo*. Narodne novine. Zagreb, 279-304.
 7. *Europsko obiteljsko pravo*. 2013. Ur. Korać Graovac, A.; Majstorović, I. Narodne novine. Zagreb.
 8. Kunda, I. 2007. Uredba Rim II: ujednačena pravila o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze u Europskoj uniji. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 2, 1269-1324.
 9. Monar, J. 2012. Justice and Home Affairs: The treaty of Maastricht as a decisive intergovernmental gate opener. *Journal of European Integration, special issue: The Maastricht Treaty: Second Thoughts after 20 Years* 34, 717-734.
 10. Prechal, S.; Ooik, R. H.; Jans, J. H.; Mortelmans, K. J. M. „Europeanisation“ of the Law: Consequences for the Dutch Judiciary, 1-83.
 11. Sajko, K. 2006. Europsko međunarodno privatno pravo ugovornih obveza *de lege lata* i *ferenda*. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 56, 717-736.
 12. Sikirić, H. 2010. Razlozi za odbijanje priznanja i ovrhe sudskih odluka po Uredbi Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 60,45-100.
 13. Tomljanović, V.; Kunda, I. 2014. Uredba Rim III: Treba li Hrvatskoj? *Obitelj i djeca: europska očekivanja i hrvatska stvarnost*. Ur. Kunda, I. Pravni fakultet u Rijeci, 207-247.
 14. Zutphen, R. V. 2013. The Eurinfra project, Workshop on Judicial Training Session I – Learning & Accessing EU LAW. *Compilation of Briefing Notes*. European Parliament. Brussels.
- *
15. *Report on the Fourth Conference of EuRoQuod The national network of court coordinators in the field of European Union Law*. 2013. Institutul Național al Magistraturii.
 16. *Judicial Training in the European Union Member States*. 2011. European Parliament. Brussels.
 17. *The training of legal practitioners: Teaching EU law and judgecraft*. 2013. European Parliament.

18. *Study on Best Practices in training of judges and prosecutors*. 2014. European Commission.
19. *Program pravosudne akademije za cjeloživotno stručno usavršavanje pravosudnih dužnosnika u 2016. godini*. 2015. Pravosudna akademija. Zagreb.
20. *What Constitutes Good Further Training?* 2012. Issue Paper by Programming Conference of the German Judicial Academy. Wiesbaden.
21. *European judicial training 2012*. 2013. European Commission – Directorate - General for Justice. Luxembourg.
22. Učenje na daljinu. 2016. Nastavni modul o radnom pravu – Aktualne teme radnog prava.

Summary

TRAINING OF JUDICIAL OFFICIALS IN EUROPEAN PRIVATE LAW

*The author starts with the thesis that it is necessary to ensure unified and correct application of EU legislation throughout the EU, including Croatia as a new Member State. The article focuses on the rules of European private law as a small fragment of the *acquis*, but emphasizes that everything mentioned is relevant for proper application of the whole EU *acquis*. In this context, the training of judicial officials is considered to be a key tool for raising the knowledge and skills of judges and prosecutors related to EU law and therefore for improving the unified and correct application of EU law in the judicial systems of the Member States. Some of the best comparative practices of judicial training applied in EU member states are presented with an emphasis on those practices that can be easily transferable to other Member States including in Croatia. Particular attention is paid to the most important aspects of judicial training such as the training needs assessment of the judiciary, the definition of training programs, the selection of trainers and evaluation of the training activities.*

Key words: *European Private Law; Training of Judicial Officials; Selection of trainers; Evaluation of training activities.*

